

SLOBODAN PRALJAK

KAKO JE SRUŠEN STARI MOST

ČINJENICE

Zagreb, travanj 2006.

Nakladnik..... Oktavijan d. o. o.
Nikola Babić Praljak
Korektor Tomislav Đonlić
Oblikovanje Miroslav Ambruš-Kiš
Urednik..... Josip Jurčević

Tisak

Ekspertiza je u knjigu uvrštena voljom nakladnika

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 355.4(497.6 Mostar) "1993"
355.012(497.6 Mostar) "1993":930.85

PRALJAK, Slobodan
Kako je srušen Stari most : činjenice /
Slobodan Praljak. - Zagreb : Oktavijan,
2006.

Tekst usporedo na hrv. i engl. jeziku

ISBN 953-95410-0-X

I. Rat u Bosni i Hercegovini (1992.-1995.)
-- Mostar II. Mostar -- Spomenička baština
-- Ratna razaranja

460418054

2

SADRŽAJ

Što se točno dogodilo 9. studenoga 1993? What Has Exactly Happened on Nov. 9 th 1993?	5
Uvod u poglavlja s izvornim dokumentima Introduction to Chapters with Original Documents	9
Pitanja Questions	14
Izvorni dokumenti vezani uz događaje Original Documents Connected to Events	16
Raspored snaga sučeljenih u studenome 1993. Display of Faced Forces in November 1993.	48
Položaj tenka koji je gađao Stari most Position of the Tank That Shooted at Old Bridge	49
Analiza rušenja Starog prema dostupnim video snimcima Analysis of the Destruction of the Old Bridge According to Accessible Video Tapes.....	51

Stari most u Mostaru nakon što je srušen i nakon što je obnovljen

ŠTO SE TOČNO DOGODILO 9. STUDENOGA 1993? WHAT HAS EXACTLY HAPPENED ON NOV. 9TH 1993?

Most, biser otomanske arhitekture XVI. stoljeća, koji je kao malo koje djelo svjetske arhitekture dao ime gradu u kojemu je podignut, srušen je 9. studenoga 1993. godine u sukobu dviju vojski upućenih da se bore jedna protiv druge, iako su obje u tom ratu bile zapravo branitelji, žrtve agresije osvajača koji je želio pokoriti cijelo područje i njime dominirati, a njegovo izvorno stanovništvo pretvoriti u ljude nižega reda.

Njegovu izgradnju naručio je 1557. godine sultan Sulejman Veličanstveni od majstora Mimarara Hajrudina, učenika velikog otomanskog arhitekta Sinana. Legenda kaže da je njegova gradnja trajala devet godina, jer je dan kad je most bio završen bio i dan smrti njegova graditelja; tajne tog jedinstvenog elegantnog luka morao je ponijeti sa sobom u grob.

U tjeskobnom trenutku ratne borbe za preživljavanje na skućenom životnom području bio je to jedini most koji je povezivao obje obale. Svi ostali brojni mostovi na Neretvi nadaleko već su bili srušeni.

Istoga dana kada se taj most 9. studenoga 1993. stropoštao u bujice Neretve, zajedno sa žaljenjem zbog uništenja arhitektonskog remek djela svjetske baštine, svijetom je pronesena vijest da ga je dokrajčila hrvatska strana, imenom "vojska generala Praljka".

I to je posvuda primljeno kao svršena činjenica.

U domaćem i svjetskom mnijenju to je važilo i kada je 22. srpnja 2004. godine otvoren rekonstruirani most iz svih dostupnih njegovih ostataka i uz zajedničke graditeljske napore Republike Bosne i Hercegovine, Hrvatske, turskih graditeljskih eksperata i međunarodne zajednice.

No, poslije medijske osude izrečene na dan kada se luk, temeljito načet ranijim borbama, sručio u Neretvu, nitko nije uložio truda da se ustanovi istina. Ostalo je važiti da ga je dokrajčila hrvatska strana.

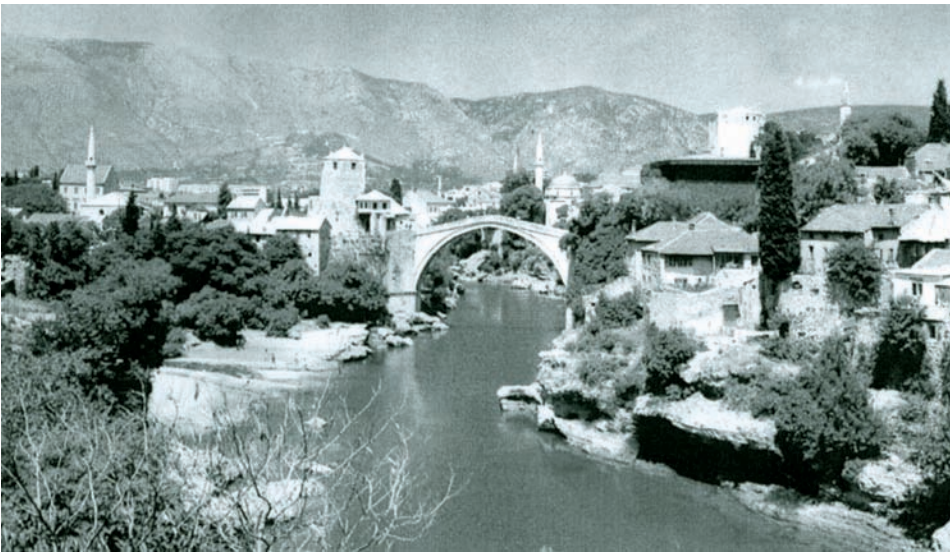
Međutim, to nije tako!

Ova je knjiga prvi sustavni napor da se sakupe činjenice, pregleda sva dostupna građa i izloži je vjerodostojno nepristranim stručnjacima da mogu zaključiti što se točno dogodilo 9. studenoga 1993. godine. Ovdje je priloženo izvješće ekspertne skupine koja je pregledala tu građu, a svoje zaključke provjerila je i pokusom. I ti su dokumenti u ovoj knjizi.

Čitatelju prepuštamo da i sam zaključi što se sa Starim mostom u Mostaru doista dogodilo tog 9. studenoga 1993.

Urednik

Mostarski most u pedesetim godinama prošlog stoljeća: tadašnje komunističke vlasti uklonile su eksploziv koji su na statički najranjivijem mjestu u vrijeme okupacije Mostara ugradili Talijani.

Mjesto gdje je u mostarskom mostu bio ugrađen eksploziv

Mostar je grad mnogih mostova kojima se komunicira između zapadne i istočne obale

Carinski most, već srušen u trenutku rušenja Starog

Vijadukt i most srušeni u trenutku rušenja Starog

Titov most, već srušen u trenutku rušenja Starog

Žitomisljić, most oštećen u trenutku rušenja Starog

1. **Most «Aleksića han»** sadašnji naziv most «Begića i Begovića» oštećen u ratu.
2. **Most u Drežnici**, nije rušen u ratu.
3. **Most «Jasen»**, srušen u ratu.
4. **Most «Bijela»** srušen u ratu.
5. **Most u Vojnu**, u ratu srušen.
6. **Željeznički most u Raštanima**, srušen u ratu.
7. **Most «Carinski most»**, srušen u ratu.
8. **Most «Titov most»** ili «Most cara Franje Josifa», sadašnji naziv most «Musala», srušen u ratu.
9. **Most «Stari most»**, srušen u ratu, gađan tenkom s položaja koje je kontrolirao HVO, srušen eksplozivom s lijeve obale Neretve koju je kontrolirala A BiH.
10. **Most «Lučki most»**, srušen u ratu.
11. **Most «Hasana Brkića»**, srušen u ratu.
12. **Most «Avijatičarski most»**, sadašnji naziv «Most Franje Blaževića», srušen u ratu.
13. **Željeznički most u Bačevićima**, srušen u ratu.
14. **Most «Maslenica»** napravljen tijekom rata na mjestu ušća Bune u Neretvu.
15. **Most u Žitomislčićima**, znatno oštećen u ratu.
16. **Most «Željezni most»** u Čapljini, nije bio srušen u ratu.
17. **Most «Čapljinski most»**, sadašnji naziv «Most Franje Tuđmana», srušen u ratu.

Popis mostarskih i ostalih mostova na Neretvi, te oštećenja koja su pretpjeli. Sve mostove srušile su ili oštetile snage JNA, odnosno četničke snage. Stari most u trenutku rušenja bio je jedini mostarski most preko kojega je bila moguća komunikacija. Ostali su bili srušeni.

UVOD U POGLAVLJA S IZVORNIM DOKUMENTIMA INTRODUCTION TO CHAPTERS WITH ORIGINAL DOCUMENTS

ZNAMO LI ISTINU O RUŠENJU STAROG MOSTA U MOSTARU?

Nastanak imena Mostar vezuje se uz Stari most, *most+star*.

Evlija Čelebija 1664. piše u svojim *«Putopisima»*: *«Mostar znači varoš s mostom»*.

Povjesničari Ćorović i Smodlaka misle da je grad Mostar dobio ime po *«čuvarima mosta»* - *«mostarima»* koji su čuvali most.

U blizini kamenog mosta pronađeni su ostaci drvenog mosta koji je sagrađen 80-tak godina prije Staroga mosta.

(Izvor: *«Stari most, s mjesta događaja»*, Miroslav Landeka, HKD Napredak Sarajevo – HKD Napredak Split, Mostar 2005).

Uz drveno-lančani most stajale su kule koje je za obranu mosta najvjerojatnije dao sagraditi Herceg Stjepan Kosača. Jedna od njih, iako u ruševnom stanju, postoji i danas (kula *«Herceguša»*). Taj stari most sagrađen je prije 1452. jer u Arhivu grada Dubrovnika postoji pisani dokument iz 15. stoljeća (3. travnja 1452.) u kojem se spominju *«dviije kule uz most na Neretvi»* (*«duo castelli al ponte de Neretva»*). Dakle, drveno-lančani most i kule postojali su u predotomansko doba.

Putopisac Evlija Čelebija spominje ga mnogo kasnije u svom *«Putopisu»*.

Nakon opisa kamenog (Starog) mosta naznačuje da je skoro na istom mjestu *«...prema pričanju latinskih historičara u ovom šeheru (je) u starinsko vrijeme bio most preko rijeke Neretve s jedne strane na drugu, i to na jakom gvozdenom lancu...»* (Evlija Čelebija, *«Putopis»*).

Mostar 1468. postaje dio Otomanskog carstva, 1477. u otomanskim knjigama se spominje kao *«naselje od 19 kršćanskih domaćinstava i garnizon*

od 25 ljudi muslimanske vjere iz različitih mjesta na Balkanu» koji su čuvali most s kulama.

Po zapovijedi sultana Sulejmana Veličanstvenog 1566. na istom mjestu se gradi kameni most. Zamislio ga je i njegovu izgradnju vodio Mimar Hajrudin, učenik najpoznatijeg graditelja Otomanskog carstva Kodže Mimar Sinana, a podizali su ga dubrovački graditelji i klesari iz Popova, Dubrovnika i Korčule.

Nakon 473 godine postojanja 9. studenog 1993. most je srušen. Rušenje mosta su objavili gotovo svi mediji svijeta.

Stari most je kroz povijest, posebice novovjeku, mnogo puta bio izložen opasnostima rušenja:

- u travnju 1941. vojska Kraljevine Jugoslavije je postavila eksploziv pod most koji su demontirali rudari Hrvati,
- talijanska vojska je 1943. za vrijeme partizanske ofenzive (tzv. «Četvrta ofenziva») postavila eksploziv u unutrašnjost mosta, kad je prošla opasnost eksploziv je uklonjen,
- kao i ostali mostovi u Mostaru još prije početka rata u BiH 1991/1992. Stari most je bio napunjen eksplozivom i pripremljen za rušenje,
- u listopadu 1992. most je oštećen od druge srpske granate,
- Armija BiH je 1993. skinula zastavu UN-a sa Starog mosta i izvjesila zelenu zastavu,
- Jozo Marić, predstojnik Odjela za školstvo, znanost i kulturu Hrvatske zajednice Herceg-Bosne uputio je apel UNESCO-u za

hitnu pomoć i spašavanje Starog mosta (*Arhiv HR HB, 0183/93. od 8. srpnja 1993.*)

Trenutak rušenja Starog mosta sniman je s više različitih mjesta, i s obale Neretve, kao da je više snimatelja unaprijed znalo da će most biti srušen,

- poznata su neka od imena snimatelja: Hadži Nedžad Kasumović; bivši engleski vojnik pa dragovoljac HVO-a i Armije BiH, slobodni novinar, navodni James Wilson, poznat pod nadimkom Škot (Scott); Eldin Palata,
- postoje njihovi iskazi,
- dokaz je videokaseta «*Rat u Mostaru*», BBC Video Production, koja je u Velikoj Britaniji prodavana 2000.,
- «*video snimka potvrđuje sumnju da Stari most nije srušen granatama nego golemom količinom postavljenog eksploziva*» - to je bilo prvo stručno mišljenje kojim je prof. dr. Goluža doveo u pitanje prihvaćenu istinu o rušenju (*Prof. dr. Božo Goluža: «Tko je uistinu srušio Stari most», «Stari mostovi u Mostaru», Mostar 2004.*)

Kome je koristilo rušenje Staroga mosta?

Okružno vojno tužilaštvo je već 23. studenog u Mostaru pokrenulo zahtjev za pokretanje istrage protiv trojice pripadnika HVO-a zbog osnovane sumnje da su sudjelovali u rušenju Starog mosta (*Okružno vojno tužiteljstvo Mostar, br. KT. 2843/93. od 23. 11. 1993. potpisao okružni vojni tužitelj Mladen Jurišić.*)

Temeljem izvješća SIS-a HR HB ustanovljeni su navodni izvršitelji tog djela, posada tenka koju su činila dva Hrvata i jedan Musliman (Tomo

Topić, Dragan Rezić i Senaid Čavčić) i protiv njih je pokrenut istražni postupak.

Pokrenuta je istraga, dokaz je Izvješće Okružnog vojnog suda u Mostaru upućeno Uredu predsjednika HR HB (*Arhiv HR HB, Okružni vojni sud u Mostaru, br. KT. 173/93 od 21. 12. 1993., koje je potpisao predsjednik Suda Velimir Marić*).

Sudski spor se vodio još 1995., dokazi za tu tvrdnju su zahtjevi Suda za stručnom raščlambom rušenja Staroga mosta od Građevinskog fakulteta u Mostaru i Instituta građevinarstva u Zagrebu, kao i odgovori na zahtjev obje stručne institucije. One su od Suda zahtijevale dodatne podatke na temelju kojih bi mogle donijeti stručno mišljenje. Jedno od pitanja/sumnji prof. dr. Hrvoje Soče s Građevinskog fakulteta u Mostaru je bilo: *«Jesu li Stari most srušile topovske ili druge granate ispaljene s desne obale Neretve kobnog dana (9. studenog 1993. godine) i ranije, ili je uzrok rušenja mosta nešto drugo (primjerice, prethodno postavljeni i aktivirani eksploziv i sl.)?»*

Suđenje nije privedeno kraju. Ne zna se sudbina trojice okrivljenika. Ne zna se tko je obustavio proces.

«Ne zna se tko ga je obustavio. O razlozima i načinu obustave možemo samo nagađati. Ne izvođenje na čistac ovog pitanja hrvatskom narodu nikako ne ide na ruku». (Prof. dr. Božo Goluža, *«Tko je uistinu srušio Stari most»*, *«Stari mostovi u Mostaru»*, Mostar 2004, priredio dr. Ante Pavlović).

Kome je stalo da se istina ne dozna? Zar već drugo stručno mišljenje, ako je prvo mišljenje prof. dr. Bože Goluže, kod istinoljubivih ljudi ne

izaziva potrebu za pozivom neovisnim stručnjacima da provjere ove nove navode. UN/UNESCO ili neka druga respektabilna međunarodna organizacija trebala bi osnovati povjerenstvo koje će provjeriti nove dokaze i teze, te donijeti pravorijek u koji se više ne bi smjelo sumnjati. Nova, neovisna i uvjerljiva provjera je jedino za što se zalaže ova zbirka dokumenata i ovo stručno mišljenje o rušenju Starog mosta.

PITANJA QUESTIONS

1. Kada su JNA i četnici okupirali istočnu Hercegovinu?
2. Koliko je Hrvata i Muslimana-Bošnjaka izbjeglo i gdje su se smjestili?
3. Jesu li četnici i JNA 10. svibnja 1992. godine zauzeli u cijelosti lijevu obalu Neretve i jesu li protjerali preostalo muslimansko-bošnjačko stanovništvo na desnu obalu Neretve?
4. Koliko je to ljudi bilo i gdje su smješteni?
5. Koliko mostova na Neretvi je JNA srušila do tada?
6. Je li 11. lipnja 1992. godine “Kažnjenička bojna” oslobodila “Orlovac”?
7. Je li Slobodan Praljak (a jer je akcija bila brza i uspješna i jer je pratio akciju na terenu) dao zapovijed svim jedinicama HVO-a da krenu prema Neretvi?
8. Jesu li bojovnici HVO-a do navečer istog dana oslobodili okupirani dio desne obale rijeke Neretve — Hum, Čule, Heliodrom, Aluminijski kombinat, tvornicu Soko..?
9. Je li brzina odluke i vrhunska bojna spremnost i motiviranost vojnika HVO spasila Aluminij i Soko od već pripremljenog razaranja eksplozivom?
10. Nakon bijega, jesu li JNA i četnici digli u zrak posljednji most za prometovanje, Avijatičarski most?
11. Je li Slobodan Praljak donio odluku i zapovjedio 14. lipnja 1992. godine prelazak Neretve i oslobađanje Mostara i područja do Dubravske visoravni (oslobodena sa Stocem nešto ranije)?
12. Je li Slobodan Praljak odmah nakon uspostavljanja mostobrana oko Starog mosta zapovjedio zaštitu mosta?
13. Koliko ljudi je radilo na zaštiti Staroga mosta,
 - tko su ti ljudi
 - je li se pucalo oko mosta
 - je li mostobran bio veći od parsto metara oko mosta
 - koliko je kubika daske od pet centimetara debljine trebalo donijeti
 - koliko je željeznih cijevi trebalo pronaći i donijeti zajedno s priborom
 - koliko sati je trebalo raditi da se most zaštiti od minobacačke vatre
 - je li most već bio oštećen
 - jesu li tijekom rada padale granate oko mosta
 - zašto je zapovjednik Slobodan Praljak izložio svoje ljude pogibelji da bi sačuvao jedan ARTEFAKT
 - zašto su ga ti ljudi poslušali
 - jesu li ga poslušali zato što je imao čin, ili zato što je to zaslužio, a ako je to zaslužio, čime je to zaslužio..?
14. Kako to biva i zašto to tako biva da u takvim situacijama nikada nema tankočutnih intelektualaca i ostalih ljubitelja LIJEPOG koji naknadno s toliko lakoće govore što je i kako trebalo napraviti, a posebno lako govore o bezvrijednosti ljudskog života s nadnaravnim LJEPOTAMA — kad taj ljudski život nije njihov?
15. Tko je i zašto skinuo zaštitu koju je tada HVO stavio na Stari most?
16. Je li nakon sukoba HVO-a i A BiH most služio u vojne svrhe
 - je li A BiH preko Starog mosta prebacivala naoružanje
 - jesu li prelazili vojnici u ratnoj opremi?

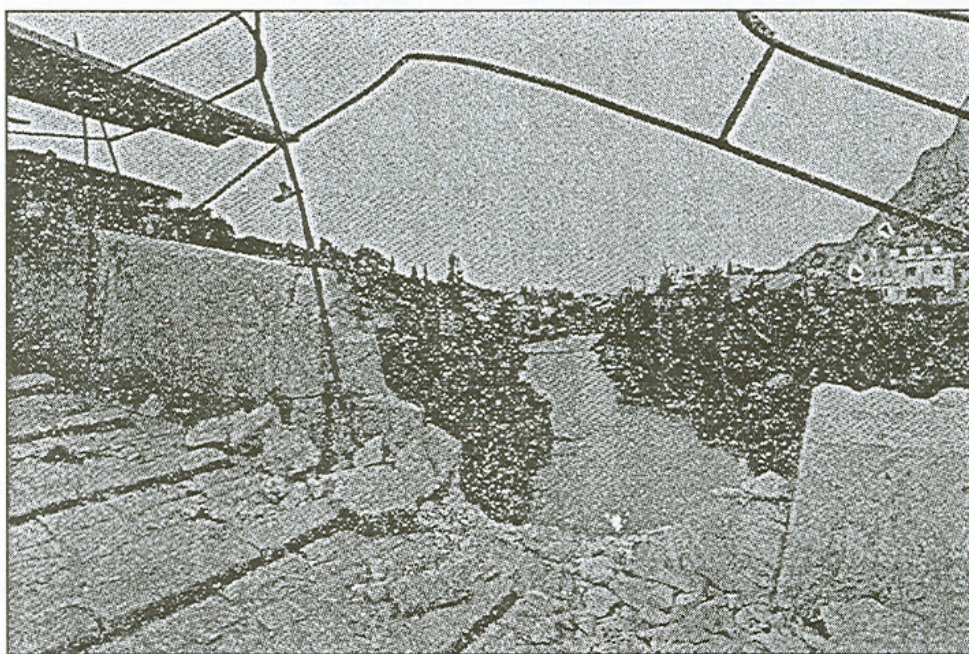
17. Postoje li o tome jasni i višekratni video zapisi?
18. Je li po međunarodnim ratnim pravilima dopušteno pucati po svakom ratnom cilju i
 - je li svaki ljudski ARTEFAKT ratni cilj ako drugoj strani služi kao ratno sredstvo?
19. Možete li se sjetiti Monte Casina ili muzeja u Bagdadu?
20. Zašto HVO nije srušio Stari most, a imao je na to ratno pravo?
21. Da je zapovjednik HVO-a Slobodan Praljak odlučio srušiti Stari most, kako bi to i čime napravio i koliko bi to rušenje trajalo?
22. Nije li najbolje vrijeme da se to učini prelazak noći u jutro ili prelazak dana u noć, nije li najbolje postaviti tenk tamo gdje je bio i neki top na HUM, nije li najbolje napuniti te cijevi granatama s usporenim djelovanjem i posao oko rušenja bio bi gotov za jednu minutu?! To zbog toga jer je Stari most šupalj.
23. Provjeravao je ovu tvrdnju jedan novinar DIE ZEITA kod topnika u BUNDESWEHRU, provjerite i vi!
24. Ako je tome tako, a tome tako jest, zašto je netko pucao iz tenka dvadeset i četiri sata neprekidno,
 - zašto je ispaljeno više od 80 granata
 - zašto te granate nisu imale usporeno djelovanje da uđu u konstrukcijski šupalj most i da onda eksplodiraju
 - zašto je sve to snimano s tri kamere
 - zašto nitko sa strane A BiH nije ničim pucao na tenk koji je bio tako vidljiv i tako blizu njihovim položajima
 - zašto nitko nije nazvao Španjolski bataljun i tražio da se prekine razaranje
 - zašto je to rađeno baš onda kada je Slobodan Praljak obavještavao Antu Rosu o stanju na bojišnici (8. studeni 1993.) i formalno mu u jutro 9. studenog 1993. u 7.40 sati predao dužnost i otputovao?
25. Što je u cijeloj toj priči radio nezaobilazni Englez nadimka "ŠKOT" (osim što je snimao rušenje), koji odmah nakon rušenja žuri u Sarajevo iz, kako tvrde, blokiranog Mostara; ne prevozi li ga ekipa IV. korpusa A BiH, ne urcava li se odmah u zrakoplov i ne leti li odmah u domaju Englesku?
 - kako se to vojnik A BiH, "ŠKOT", tako lako ukrcava na UNPROFOR-ov avion u Sarajevu i odleti u Englesku?
26. Obzirom da je sigurno da ni Slobodan Praljak niti neki drugi zapovjednik HVO-a, a time niti HVO, nije imao nikakve veze s tenkom koji je razarao Stari most, tko je imao?
27. A kako je jasno da tenk nije srušio Stari most, tko ga je srušio?
28. Zašto je prekinuta istraga koja je trebala utvrditi sve činjenice? Ako pravni sustav nije bio to u stanju privesti kraju tada, zašto istraga nije nastavljena kad su došli pravnici iz međunarodne zajednice,
 - zašto istragu nije tražio UNESCO
 - gdje su ljudi koji su osumnjičeni da su sačinjavali posadu tenka, da li su još živi, kakva je bila njihova sudbina..?
29. Ostaje zaključiti:
 - a) jedni su pucali da razaraju most i da to razaranje traje i da je atraktivno za snimanje
 - b) drugi su srušili Stari most
 - c) netko je sve to organizirao
30. Pod a) su neki Hrvati, pod b) su neki Muslimani-Bošnjaci, a vi istražite tko se krije pod c)
31. Istražite kome je i u koje svrhe odgovaralo izazivanje i produbljivanje hrvatsko-muslimanskog sukoba, kome je sve odgovaralo da se Hrvati izjednače sa Srbima u krivici proizvodnje rata i načinu vođenja rata!

IZVORNI DOKUMENTI VEZANI UZ DOGAĐAJE ORIGINAL DOCUMENTS CONNECTED TO EVENTS

PROF. DR. BOŽO GOLUŽA, *Tko je uistinu srušio Stari most?*

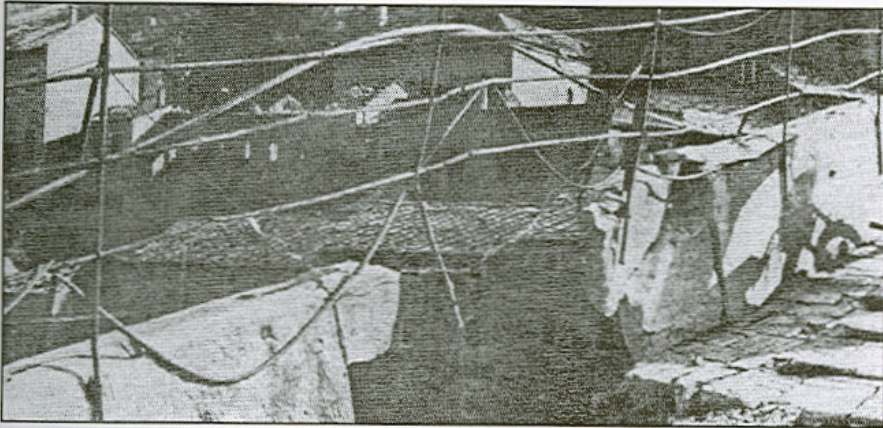
- U listopadu 1992. objavljena je fotografija i oštećenja od druge srpske granate, a list Riječ objavio je u lipnju 1992. oštećenje od prve granate, a u listopadu 1992. oštećenje od druge granate (fotografije br. 3 i 4).¹⁹

- Usljedio je sukob između Hrvata i muslimana i rušenje Staroga mosta 9. studenoga 1993. U vezi s tim rušenjem mogu se navesti činjenice. Prvo: Eksploziv koji je u Stari most postavila JNA (što dokazuje i citirani *Vidoslov*) nije izvađen iz mosta. Drugo: Trenutak eksplozije je sniman s nekoliko mjesta, što dokazuju snimke prikazane na TV, kao i kasnije objavljeni albumi i videokaseta s naslovom

Fotografija br. 3. Objavljena u listu Riječ, lipanj 1992. Oštećenje od prvoga srpskog granatiranja. (List Riječ je kao mjesečnik izlazio 1992. god. u Mostaru. Vrlo brzo prestao je s izlaženjem. Izdavalo ga je Hrvatsko vijeće obrane Herceg Bosne, Općinski stožer Mostar).

¹⁹ U međuvremenu je Jozo Marić, predstojnik Odjela za školstvo, znanost i kulturu Hrvatske zajednice Herceg Bosne uputio apel UNESCO-u za hitnu pomoć u spašavanju Staroga mosta. Usp. Arhiv HRHB, 0183/93., od 8. srpnja 1993.

*Fotografija br. 4. Objavljena u listu Riječ, listopad 1992.
Oštećenje od drugoga srpskog granatiranja.*

Primjedba: Donja slika prikazuje oštećenje mosta poslije povlačenja Srba s lijeve obale Neretve. Granate su učinile veću štetu nego ranije (gornja slika). Na slikama koje su muslimani objavljivali kao razglednicu 1997. god. ovo je oštećenje otklonjeno montažom, kako bi se prikazalo da je do rušenja mosta 1993. god. most bio neoštećen.

Rat u Mostaru, proizvod BBC Video Production, koja je bila u prodaji 2000. god. Ovoliki broj snimatelja, u trenutku eksplozije, na tako opasnom mjestu u vrijeme sukoba, nikako ne može biti slučajan. Zbog toga se rađa sumnja da je sve to bilo unaprijed pripremljeno.

- Ostaje činjenica da je tom prilikom Stari most tukla artiljerija HVO-a, ali i druga činjenica da je to ustvari bila eksplozija većih razmjera nego što može učiniti jedna granata, što dokazuju i oni prethodni pogoci srpske artiljerije koja je pogodila most. Kako je to organizirano da zapuca topništvo HVO-a u određenom momentu kada je zatrebalo i kada su izvršene sve pripreme za snimanje događaja, i to s nekoliko mjesta, još uvijek ostaje tajna. Međutim, video snimak potvrđuje sumnju da Stari most nije srušen granatama nego golemom količinom postavljenog eksploziva.

most u koji je ugrađeno devet godina rada, devedeset i devet stepenica i devedeset i devet tisuća jaja umjesto betona.²⁶

Mogli su mostarskoga diva potresi zdrmati, poplave kroz ljuta nevremena odnijeti, kao npr. polovicom 19. st.: "Nedavno se, naime dogodilo - piše fra Petar Bakula prije 136 godina - da je poplava noseći drveće iz Bosne zatvorila svu visinu luka. Dok je mostu prijeto rušenje trebalo je spustiti u korpi nekoga odvažna čovjeka, da otpila nekoliko grana i tako oslobodi most od žalosnog udesa. Taj junak bio je Ante Ančić iz Mostara."²⁷ Opet Ante.

Mogao je pasti u vodu u travnju 1941. kada ga je Kraljevina Jugoslavija kanila uništiti. Eksploziv su uklonili rudari iz Cima: Mijo Knezović, Tomo Mijan i Jozo Petrović. Opet Hrvati.²⁸

Sve je bilo spremno da odleti u zrak 1943. god. kada su ga Talijani minirali. Slučajno ostao, a eksploziv je odstranio hrvatski domobran, inače ilegalac - Grgo Papac.²⁹

Bio mu je ugrađen eksploziv uoči ovoga prošlog rata, zajedno sa svih ostalih šest mostarskih mostova, kada je jugo-vojska stavila rasprsa sredstva i kada je u lipnju 1992. Malopoljac D. Piljević bio poslan aktivirati napravu pod jedinim preostalim, Starim mostom. On poginuo, a eksploziv iz 1991. god. ostao do eksplozije u studenome 1993.³⁰

Mogao je biti oboren u lipnju 1992. kada ga je srpska vojska granatirala i vidljivo oštetila, pa onda HVO zaštitio daskama i vrećama. Pero je poginuo na samome zadatku. Opet Hrvati.

Mogao je biti srušen u listopadu 1992. kada ga je srpska vojska još vidljivije oštetila, a neki ga monter s njegove lijeve strane "popravili"

²⁶ B. ŽIGO, *Kad je čovik tica*, u: Nedjeljna Dalmacija, 8. srpnja 1979., ondje, str. 36.

²⁷ P. BAKULA, *Hercegovina prije 100 godina*, Mostar, 1970., str. 96.

²⁸ K. D. MILETIĆ, *Stari most*, rukopis, str. 23.

²⁹ Usp. B. GOLUŽA, *Tko je uistinu srušio Stari most?*, u: Motrišta, Mostar, br. 28/2003., str. 63-64. Autor uz tekst (str. 58-67), koji u najmanju ruku pobuđuju ozbiljne sumnje u dosadašnje sustavno generaliziranje i klevetu, donosi i grafičke crteže i fotografije (str. 67-75).

³⁰ Usp. *Vidoslov*, službeno glasilo Zahumsko-hercegovačke i primorske eparhije, Trebinje, 10/1997., str. 49.

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
SKUPŠTINA OPĆINE MOSTAR

Krizni štab općine

Broj: 427/92

Datum: 29.04.1992. godine

ODLUKA

Na temelju Naredbe Republičkog štaba za civilnu zaštitu, kao i zaključka Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine donesenih 04.04.1992. godine i 10.4.1992. godine i Odluke o proglašenju neposredne ratne opasnosti na području općine Mostar broj 1/92 od 09.04.1992. godine, kao i Odluke o povlačenju jedinica JNA sa teritorije Republike Bosne i Hercegovine, koju je donijelo Predsjedništvo Republike BiH od 27.04.1992. godine, Krizni štab općine Mostar, polazeći od činjenice da se općina Mostar nalazi u stanju djelimične okupacije od strane jedinica takozvane Jugoslavenske narodne armije i paravojnih formacija koje u sádejstvu sa njom vrše oružana djéjstva po civilnim objektima, istovremeno pljačkajući privredne subjekte i porodične kuće i odvođeći u zarobljeništvo stanovnike ove općine, kao i činjenicu da takozvana JNA i druge paravojne formacije koje djeluju skupa s njom ne priznaju legitimne i legalne organe vlasti Republike Bosne i Hercegovine niti općine Mostar donosi sljedeću.

ODLUKU

I

Takozvana Jugoslavenska narodna armija i druge paravojne formacije koje djeluju skupa s njom proglašavaju se kao neprijateljske i okupatorske formacije na području općine Mostar.

II

Zaštita i odbrana grada Mostara od formacija iz člana 1. povjerava se Hrvatskom vijeću obrane - Općinskom stožeru Mostar, te pripadnicima Ministarstva unutrašnjih poslova - centar Mostar.

III

Hrvatsko vijeće obrane čine pripadnici muslimanskog i hrvatskog naroda, te pripadnika drugih naroda i narodnosti koji priznaju legalne or-

gané vlasti Republike Bosne i Hercegovine i kojima iskažu svoju lojalnost.

Muslimani mogu formirati sopstvene oružane formacije koje se stavljaju pod jedinstvenu komandu HVO Općinski stožer Mostar.

IV

Nacionalni sastav komandnog kadra Hrvatskog vijeće obrane će odgovarati nacionalnom sastavu aktivnih vojnika.

Kod formiranja novih obrambenih snaga komandni kadar će biti zastupljen na paritetnom principu. Ova odredba važi za snage koje se formiraju poslije 1. maja 1992. godine.

V

Zadatak Hrvatskog vijeća obrane - Općinskog stožera Mostar je oslobađanje cjelokupnog prostora općine. Hrvatsko vijeće obrane - Općinski stožer Mostar će radi izvršenja zadataka iz predhodnog stava koordinirati sa ostalim obrambenim snagama susjednih općina.

Hrvatsko vijeće obrane - Općinski stožer Mostar dužno je izvršiti ustrojstvo i organizaciju svojih oružanih snaga koje će garantirati građanima mir, slobodu i sigurnost.

Ovu funkciju obavlja vojna policija.

VI

Radi ostvarenja funkcije pravosuđa iz domena Ratnog prava Hrvatsko vijeće obrane - Općinski stožer Mostar dužno je osnovati i ustrojiti, te organizirati rad vojnog tužilaštva i vojnog suda za područje općine Mostar.

Nacionalni sastav u ovim institucijama će odgovarati nacionalnom sastavu aktivnih vojnika.

VII

Radi obrane općine Mostar Hrvatsko vijeće obrane - Općinski stožer Mostar dužno je koordinirati sa općinskim kriznim štabom, Mini-

starstvom unutrašnjih poslova i drugim legalnim organima Republike Bosne i Hercegovine kada to okolnosti nalažu.

Na zajedničkim sjednicama Kriznog štaba Skupštine općine Mostar i Hrvatskog vijeća obrane, Općinskog stožera Mostar rješavati će se problematika od zajedničkog interesa.

Sva dokumenta za kretanje ljudi i roba izdaje Hrvatsko vijeće obrane - Općinski stožer Mostar.

VIII

Krizni štab općine Mostar se obavezuje da u najkraćem roku formira privremeni Izvršni odbor koji će obezbjediti funkcionisanje organa uprave Skupštine općine Mostar.

IX

Po prestanku ratnih dejstava odnosno oslobodađenja općine Mostar i stvaranja uvjeta za normalno funkcionisanje legalnih organa vlasti regulisat će sva ostala pitanja i politička rješenja u pogledu kompetencije rješenja koja budu donesena u legalnim organima Republike Bosne i Hercegovine.

ČLANOVI KRIZNOG ŠTABA:

1. M. Gabor
2. Ismet
3. Zijad
4. Borislav Puljić
5. Josip
6. Mehmed Bahmen
7. Ilija Filipović
8. Fikret Bajrić
9. Jole Musa

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
HRVATSKA ZAJEDNICA HERCEGO-BOSNA
HRVATSKO VIJEOE OBRANE MOSTARA
JAVNO PODUZETJE ZA OBRANU I IS-
GRADNUTU MOSTARA

Broj: 234/92-R
Mostar, 24.9.1992. godine.-

~~Paneljan Odluke o osnivanja javnog poduzeća za obnovu i iz-~~
~~gradnju Mostara, donoga ministarstva~~

R J Š E Š E J E

I
U Komisija za privremenu zaštitu objekata kulturno-graditelj-
skog nasliedja, imenuje se:

1. Šešo Džih, dipl.ing.gradj. - projektantski nadzor
2. Edin Prašo, dipl.ing.gradj. - izvodjački nadzor
3. Prof.dr. Dregan Milišević, dipl.ing.gradj. - član.

II

Zadatak Komisije je da u okviru poslova planiranja obnove
i izgradnje Mostara ~~na~~ ~~je~~ ~~analiza~~ stanja i zaštita ~~stanog~~
mosta od udara granata, kao i da predvidi sve zahvate koje
je potrebno izvršiti na mostu radi sprečavanja uticaja at-
mosferičnija.

III

Komisija može u svom radu koristiti i spoljne suradnike od-
nosno eksperte iz određenih oblasti sa komadno formiranje
stručnog višljenja. Zakadje Komisija ima slobodu izbora iz-
vodjača pojedinih radova.

IV

Nakon završenih analiza i uradjenog elaborata iste će ve-
rifikovati posebne ~~na~~ ~~višljenja~~.

Postaviti:

- Glavnom Komisija
- Direktor JP
- a/a

Direktor,
Boro Puljić, dipl.ing.a

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
CSS - SJS M O S T A R

VOJNA TAJNA
STROGO POV.

P L A N
FIZIČKOG OBEZBJEDENJA OBJEKATA I PROSTORA STAROG MOSTA

Mostar, 03.01.1993.

Plan MUP-a BiH, SJS Mostar, o fizičkom osiguranju objekata i prostora Starog mosta, od 1. siječnja 1993.

Obzirom na važnost objekta i prostora Starog mosta te njegovu trenutnu funkciju, realno je očekivati u najsvježijoj konstalaciji političkih odnosa, da se jedina veza sa lijevom stranom presiječe.

Imajući u vidu činjenicu da je sam objekat u ruševnom stanju, da pretrpio granatiranje, cijenimo da i mala količina eksploziva dovoljna da se "dovrši posao".

Sa aspekta bezbjednosti najosjetljivije tačke Starog mosta su njegov luk, kao najuži dio, zatim dijelovi koji se naslanjaju na obale Neretve, a sa aspekta samog obezbjeđenja i svi prilazi objektu i prostorima sa lijeve i desne strane Neretve. Ovo iz razloga što se u njegovoj neposrednoj blizini mogu parkirati putnička i teretna vozila, koja mogu biti potencionalne "bombe".

Frekvencija u toku dana, a ponekad i u noćnim satima, je izuzetno velika (misli se na kretanje građana i vojnika), preko objekta se prenosi građevinski materijal, oružje i municija, hrana, ranjenici itd.

Postojeće fizičko obezbjeđenje koje daju radnici MUP-a R BiH, a imajući u vidu sve naprijed navedeno, nije dovoljno za kvalitetnu kontrolu i čuvanje objekta i prostora Starog mosta tim prije što se nadležnost policije MUP-a ograničava samo na kontrolu kretanja civilnih osoba.

S tim u vezi predlažemo sljedeće mjere, radnje i aktivnosti u suradnji sa vojnom policijom Armije BiH, koje će sigurno rezultirati potpunom preventivnom kontrolom svih prostora, a posebno Starog mosta i na taj način odvratiti svakog eventualno potencijalnog izvršioca diverzije.

a) OBEZBJEĐENJE OBJEKTA PO DUBINI

Za ovu vrstu obezbjeđenja predlažemo formiranje tri mješovita punkta, i to:

- punkt kod zgrade Simfonijskog orkestra (punkt broj 2.);
- punkt na raskrsnici Ulice Onešćukova - Gojka Vukovića (punkt br. 1);
- punkt na ulasku u Ulicu Jusovina iz Ulice Gojka Vukovića

(punkt broj 3);

Istovremeno, tokom dana i noći, predlažemo da zajedničke patrole obilaze šire područje Starog mosta, te da se redovno spuštaju na obale rijeke Neretve, lijevu i desnu. Ovakav način rada pogodan je u toku dana, a u toku noći patrole se trebaju stacionirati u objekte Bara ili Muzeja, odnosno na nekom pogodnom mjestu sa koga se može ostvariti kontrola objekta.

b) OBEZBJEĐENJE OBJEKTA

Za ovu vrstu obezbjeđenja predlažemo da se već formirani punktovi sa obje strane Starog mosta (punkt broj 4. i 5.) pojačaju vojnim policajcima te tokom svih 24 sata vrše kontrolu lica koja prelaze Stari most kao i prtljage koje nose. Obavezno je da jedan od policajaca tj. jedan od punktova tokom dana i noći vrši kontrolu na samom mostu ili na mjestu pogodnom za to, te na taj način onemogućiti svako nepotrebno zadržavanje na mostu ili ostavljanje bilo kakvih predmeta na mostu. Za ovu svrhu potrebno je osposobiti jedno rasvjetno tijelo na sredini mosta ispod dasaka a koje je tu bilo i donedavno funkcionisalo.

c) DUŽNOST POLICAJACA NA OBEZBJEĐENJU

Policajci na punktovima izvršavat će svoje zadatke bez obzira na vremenske uslove, tokom 24 sata, svaki dan a osnovna dužnost je nepropustiti vozila, vojnike ili građane prema objektu Starog mosta kad ovi nemaju za to potrebnog odobrenja ili potrebe. Ovo se posebno odnosi za vrijeme trajanja policijskog sata kada je zabranjeno svako kretanje osim za ona lica koja za to imaju potrebno odobrenje, a uniformisana lica za taj period moraju znati važeću lozinku. U slučaju zaustavljanja lica bez znanja lozinke ili potrebnih odobrenja na jednom od punktova ista zadržati i privesti u vojnu policiju, a ako je u pitanju civilna osoba u policijsku stanicu II.

Strogo se zabranjuje propuštanje vozila prema Starom mostu kao i njihovo parkiranje u neposrednoj blizini mosta. Od ove zabrane izuzimaju se vozila sa oznakama Armije RBiH, HVO-a, Policije kako vojne tako i civilne, vozila hitne pomoći, te vozila koja dopremaju logističku podršku jedinicama na liniji, a što će u svakom konkretnom slučaju cijeniti policajci na punktu. Dužnost policajaca je da evidentiraju sva propuštena vozila kako po vrsti, boji i reg.oznaci tako i po broju lica koja su se nalazila u njima. Potrebno je takođe evidentirati i vrijeme prolaska i povratka vozila.

Policajci na punktovima u neposrednoj blizini Starog mosta su pored nabrojanih dužnost obavezni da evidentiraju i sva lica koja su prošla preko Starog mosta, te da upišu adrese njihovog stanovanja, razloge prelaska na lijevu obalu te vrijeme prolaska i povratka sa lijeve obale. (misli se na civile)

ZAŠTO SAHO NA LIJEVU OBALU ?

Istovremeno vojni policajci na punktovima sa obadviije strane mosta vrše kontrolu kretanja vojnih lica, odnosno svih uniformisanih lica sa zadatkom da sva lica koja ne posjeduju važeću iskaznicu pripadnosti vojnoj formaciji zadrže i razoružaju.

d) REKAPITULACIJA

Za uspješno preventivno nadziranje i kontrolu prostora i objekta Starog mosta, te saobraćajnih sredstava neophodno je kako slijedi:

Punkt broj 1., 2. i 3.	- jedan vojni policajac
	- jedan policajac MUP-a
Punkt broj 4. i 5.	- dva vojna policajca
	- dva policajca MUP-a

Ovaj prijedlog podrazumjeva rad u smjenama tokom 24 sata s tim da punktovi 1. 2. i 3. rade u smjenama od po 6 sati, a punktovi 4. i 5. rade u turnusima (12 - 24 - 48). Takođe predlažemo da se smjena obavezno vrši na punktovima te da se zabrani svako udaljavanje policajaca sa punkta bez dolaska smjene odnosno naređenja neposrednog starješine.

Što se tiče rada patrola on ostaje isti kao do sada dakle zajedničke patrola tokom noći, a tokom dana patroliranje vrše policajci MUP-a RBiH.

Policijska stanica II će za rad punktova svaki dan obezbijediti i to za sve punktove po četiri policajca, za noćne patrola tri policajca svaki dan, a za dnevne patrola 12 policajaca. Dnevne patrola će raditi po zapovjedi Zapovjednika Policijske stanice II.

Vojna policija Armije RBiH treba obezbijediti dnevno za punktove od jedan do pet po četiri policajca, a za noćnu patrolu tri policajca.

Predlažemo zajednički sastanak zapovjednika Policijske stanice II i Zapovjednika Čete vojne policije Armije BiH te ljudstva koje će provoditi fizičko obezbjeđenje prostora i objekta Starog mosta sa ciljem konkretnih dogovora na realizaciji predloženih zadataka.

PRILOG: Skica Starog mosta
sa obilježenim punktovima

ZAPOVJEDNIK

PS II

Ibrulj Senad

Razbijena četnička uporišta

Četnička »vojska« razbijena ili se predala, ili panično bježi prema Nevesinju

MOSTAR – Hrvatski i muslimanski borci pod jedinstvenom komandom Hrvatskog vijeća obrane u utorak su razbili posljednja uporišta SDS-ovih terorista na lijevoj strani grada. Sjeverni logor, Carina, Mazoljice, zloglasna vojarna Konak, Bjelušine, Sehovina, tzv. »južni logor«... sve je to sada u rukama oslobodilaca. Srbočetnička »vojska« koja je dva mjeseca sa tih položaja terorizirala grad je razbijena ili se predala, ili je, što je najčešći slučaj – u paničnom bijegu prema Nevesinju. Prethodnog dana, kako su javile izviđačke postrojbe oslobodilaca, došlo je i do međusobnog obračuna između terorista.

Sukobili su se domaći Srbi koji su očekivali kako će lijeva strana grada doista ostati u sastavu nekakve, tzv. »srpske republike BiH« i SDS-ovi teroristi pridošli iz drugih mjesta. Kada su napljakali dovoljno robe u Mostaru, namjeravali su otići i izvući živu glavu zajedno sa svojim »plijenom«. Međutim »domaći« teroristi shvatili su to kao »ostavljanje na cjedilu« pa je došlo do sukoba u kojem je bilo i poginulih.

Ni »braća« Srbi iz ostalih mjesta nisu došli u pomoć mostarskoj »braći«, izostala su i obećana pojačanja »šeseljevaca« iz Nevesinja. Napušteni i totalno kompromitirani zbog svojih zločina, mostarski Srbi koji su se priklonili SDS-ovoj divljačkoj i genocidnoj politici, pružili su očajnički otpor branilcima HVO-a, ali ništa nije moglo zaustaviti naše borce u njihovom silovitom naletu. Srpska uporišta iz kojih su »srpski teroristi« razarali i ubijali Mostar i Mostarce, padala su jedno za drugim. Vojna policija, još uvijek ne dopušta dolazak civilima pa ni novinarima. Na tek oslobođenom dijelu grada teroristi su ostavili mnoštvo mina.

U borbama za konačno oslobođenje grada, na žalost, živote je dalo 18 hrabrih boraca HVO – Hrvata i Musli-

Granate nisu mimošle ni mostarski Stari most, ali je ipak sačuvan od većih razaranja

mana. Zajedno su se rame uz rame borili protiv zajedničkog neprijatelja ne žaleći svoje živote. Utjehe za poginulim nema, i kako reče zapovjednik Općinskog stožera Jasmin: »To je obaveza više da istrajemo na našem putu.«

Srbočetničke postrojbe su, ako je to ikakva utjeha, imale mnogo više poginulih, a broj zarobljenih je velik.

Manji dio neprijateljskih snaga pobjegao je u šume Veleža. Za njima su krenule postrojbe HVO. No, zasad opuštanju i slavlju još uvijek nema mjesta. Srbočetnici, naime, posjeduju dalekometno topništvo u i oko Nevesinja od kojeg se može očekivati još poneki »uobičajeni pozdrav Mostaru i Mostarcima«.

ERMIN KREHIC

»To je Hirošima!«

»To nije Vukovar, to je Hirošima!«, riječi su kojima je dr. Džemal Džudža, predsjednik Kulturnog društva Muslimana »Preporod«, opisao stradanje starog dijela Mostara, čuvenog Kujundžiluka, Prijeke čaršije, nedavno restauriranog kompleksa Taphane, naselja Donja Mahala, Luika... Riječ je o kulturno-povijesnim cjelinama nastalim u osmanlijskom razdoblju, dijelovi kojih su pod zaštitom Unesca. »Vodeći stručnjaci za restauraciju već temeljito obrađuju problem, koji je daleko složeniji nego što je stanje na lijevoj obali grada«, ističe dr. Džudža. (E. K.)

Poginuo SMB-pukovnik Pusara

SMB-pukovnik Tomislav Pusara doživio je, po prvim informacijama, sudbinu koju je njegov zločinački um namijenio čuvenom Starom mostu. Obavještajna služba HVO posjeduje magnetofonsku vrpcu s njegovim narednjem za rušenje 400-godišnjeg starca. No, žrtvujući svoje živote, pod kontinuiranom neprijateljskom paljbom, borci HVO su obložili Stari most daskama i drugim materijalom potrebnim za njegovu zaštitu. Pukovnik Pusara, po svemu sudeći, neće odgovarati pred sudom za zločine koje je počinio Mostarcima i Mostaru, jer je poginuo u borbama za oslobođenje Mostara.

Četnički štab u crkvi

Posljednjeg dana borbi za konačno oslobođenje Mostara zapaljen je i posljednji ne-oštećeni sakralni objekat na tlu Mostara – pravoslavna crkva.

Postoje pouzdani dokazi da je to učinio sam neprijatelj, u povlačenju. Uostalom, tijekom cijelog rata u i oko Mostara, premda su imali i načina i sredstava – branitelji grada nisu djelovali čak ni u blizini pravoslavne crkve, premda su za to imali itekakvog razloga jer je u podrumu te crkve bio četnički štab, a oko nje postrojbe neprijateljskog topništva. Branitelji se nisu željeli izjednačavati sa SDS-teroristima. (E. K.)

Zapalili čak i vlastitu crkvu

MOSTAR (Od stalnog dopisnika Novog Vjesnika) – Nema niti jednog katoličkog ili islamskog vjerskog objekta u Mostaru koji je ostao pošteđen od terorističkog divljanja srpskog topništva. Svi su potpuno ili djelomično uništeni. Biskupijski ordinarijat je posve spaljen. Franjevačka crkva Svetog Petra i Pavla izgorjela je do temelja. Katedrala je bombardirana, odnosno raketirana u gotovo deset navrata. Objekti Islamske zajednice, koji se ubrajaju u najvrednije kulturno-povijesne spomenike grada, kao što su Karadozbegova džamija (1557) ili Džamija Mehmed-paše Koske (1612-18), također su sustavno uništavani. Cilj je, očito, potpuno zatiranje tragova postojanja hrvatske i muslimanske zajednice na ovim prostorima. Čak su teroristi kod odlaska zapalili i vlastitu – pravoslavnu crkvu!

U Mostaru stradale sve katoličke crkve i džamije; biskupijski Caritas osigurava pomoć za 7000 ugroženih obitelji

»To je zasuga katoličkog i islamskog svećenstva«, kaže don Ivan Vukšić, župnik u mostarskoj katedrali, »koji su od obrane grada tražili da ništa ne pokušaju srušiti pravoslavnu crkvu. Stalno smo ih opominjali kako bi se tim aktom izjednačili s tim zločincima. Smatram da bi pravoslavna crkva trebala ostati kao znak dostojanstva hrvatskog katoličkog i muslimanskog naroda, koji znaju cijeniti sve što je vrijedno, sveto i lijepo, ali i kao pečat sramote narodu kojem ta crkva pripada.«

O uništavanju crkava i džamija don Vukšić kaže: »Sustavno rušenje vjerskih objekata govori i o siromaštvu

duha jednog naroda koji se u posljednjih pola stoljeća na ovom tlu nije hranio duhovnim sadržajima. Koliko mi je poznato, SPC u posljednjih 50 godina nije ovdje održala niti jedan sat vjeronauka za svoje mlade naraštaje.«

Jasno da onda ljudi siromašni duhom ne mogu cijeniti vrednote ljudskog duha. A ljudi koji nisu u stanju cijeniti tude svetinje, ne mogu cijeniti ni svoje. Ovakav rat nam je upravo o tome posvjedočio.«

Don Vukšić smatra kako sve vjerske zajednice moraju preuzeti i podnijeti »svoj dio odgovornosti za sve što nam se dogodilo.

Ponajprije, to bi morala učiniti SPC.«

Unatoč nevolji koja ih je snašla pošto je Biskupija nestala u požaru, a katedrala bila posve uništena, biskupijski Caritas svakodnevno pruža pomoć svima kojima je to potrebno. Na njihova vrata dolaze stotine osoba raznih vjeroispovijesti i nacionalnosti, i Hrvati, i Muslimani, i Srbi. I nitko se ne vraća praznih ruku. Njihov direktor don Andrija Iličić stalno je u Zagrebu i pokušava što više hrane i drugog materijala prevesti u Mostar, koji je sve do neki dan bio opkoljeni grad.

»Hrana se dijeli ponedjeljkom, utorkom, četvrtkom i petkom,«

kaže don Vukšić. »Evidentirani su svi koji primaju darove, podijeljene su im kartice s kojima svakih 15 dana mogu doći u Caritas i preuzeti prispjelu hranu, robu i higijenski materijal. Kartice smo uveli zato da se građani ne bi skupljali u velikim skupinama, iz straha da se ne ponovi ono što se zbilo u Sarajevu. Biskupijski Caritas pomoć dijeli svima: Hrvatima, Muslimanima, pravoslavicima, ateistima... Prema našoj evidenciji, pomoć najviše dobivaju Muslimani.« Biskupijski Caritas redovito opskrbljuje sedam tisuća mostarskih obitelji hranom, robom i higijenskim potrepštinama.

Don Vukšić je izrazio posebnu zahvalnost Hrvatskom vijeću obrane i njegovim vozačima, koji iz skladišta u zapadnoj Hercegovini dovode hranu u grad, prolazeći doslovce između granata.

ERMIN KREHIC

Reportaža u Vjesniku 17. lipnja 1992. o borbama protiv srpskih snaga u Mostaru

DAN U REPORTAŽI

NAKON VELIKOG RATNOG USPJEHA TREĆE MOSTARSKJE BOJNE

Ganga nad bojištem

»Naš uspjeh je u tome što mi idemo srcem, a oni tehnikom. Mi ćemo tehniku otići ili nabaviti – a oni srce ne mogu«

Za oslobađanje sjevernih prilaza Mostaru – prigradskog naselja Bijelo Polje, vodila se odlučna bitka. Lavovski dio zadatka dobila je Treća bojna Stožera HVO Mostar, u čijem sastavu su najbrojniji borci iz naselja Cim, uglavnom Hrvati. Pred odlučnim i dobro pripremljenim borcima HVO, SDS-ovi teroristi su bezglatvo bježali. U povlačenju su stigli do sela Ljeska, u kojem su se malo konsolidirali i pružili očajnički otpor. U prijelomnim trenucima bitke, kada je zapovjednik bojne Ilija Vrljić osjetio da bi, zbog žestokog otpora, udarnom sastavu trebala podrška, izdao je neobično naredenje dubinskim linijama svojih postrojbi: »Ganga!« (Ganga je specifična zapadnohercegovačka pjesma posebne melodioznosti i načina pjevanja) i zapjevali su lijim borci koliko ih je bilo, nadajući se da će ih to oslabiti i ekplozije, a bojni poljem se prolomila ganga:

»Ne rušite zida u Berlinu, prenijet će ga Cimijani na Dri-mu!«

Kada su borci iz prve borbeno linije začuli pjesmu, prihvatili su je i sami, još žestoko pucajući u pravcu dobro utvrđenih četnika. Tko zna što su u tom trenutku pomislili srpski teroristi, kada se na njih sručila neviđena kiša metaka i granata, a ganga im zaparala uši, činilo se, pedesetak metara od njih? Bez obzira što su mislili, tek, razbježali su se kao zečevi. Nisu uspjeli ponijeti sa sobom ni stvari koje su unaprijed pripremili u slučaju evakuacije.

Torbe s osobnim stvarima, robu opljačkane u prethodnim pohodima, te ogromne količine naoružanja i municije, hrane... Sve su to ostavili. »Gangaši« su, što je najvažnije, potpuno protjerali četnike s područja njihovog djelovanja!

A trebalo je doista smoci snage te pjevati i juriti u uvjetima u kakvim je to radila Treća bojna. Do prvog uporišta SDS-ovih terorista došli su propjevačivši deset kilome-

tara. To je bila najbliža točka do koje se moglo doći vozilima. Deset kilometara od prve točke dodira sa četnicima ostalo je i sanitetsko vozilo! Svi su »gangaši« toga bili svjesni i nitko nije odustao od postavljenog zadatka. Tzv. »srpske teritorijalce« Treća bojna mostarskog stožera je iznenadila popevši se uz jednu gotovo okomitu liticu iznad koje četnici nisu postavili osigurne budući da su »zaključili« kako »nema teorije« da se bilo tko uz nju popne. Možda »nije bilo teorije«, ali u praksi to je učinila čitava bojna.

Treća – mostarska! Prvi je počeo s penjanjem osobno zapovjednik Ilija Vrljić.

»Litica je bila takva da se mojim ljudima činilo kako se ni divokozu ne može popeti«, prisjeća se Vrljić.

»Osjetio sam nevericu u njihovim glasovima i stoga sam, bez riječi, počeo s penjanjem. A čekalo nas je još 30 kilometara koje smo, po za-

Za vrijeme borbi u Mostaru

Povratak Mostaraca u razrušeni grad

Biser Mostara i dalje ponosno nad Neretvom

DARKO BANDIĆ

datku, trebali prići pod borbom, i punom ratnom opremom.

Zbog terena, nisu mogli računati na sanitet u prvom, ni drugom, ni trećim borbenim linijama. A kad je

riječ o logistici, nije im bila ni potrebna.

U srpskim kućama iz kojih su protjerali četnike bilo je toliko naoružanja i opreme, da je samo

manji dio od toga bio dovoljan za popunu Treće bojne. Trideset kilometara pod borbom, sve pješice, prešla je u predviđenom roku uz trojicu ranjenih boraca.

»Naš uspjeh je u tome što mi idemo srcem, a oni tehnikom. Mi ćemo tehniku otići ili nabaviti – a oni srce ne mogu!«

ERMIN KREHIĆ

Reportaža u Vjesniku 5. srpnja 1992. s fotografijom koja svjedoči da se most koristio za vojno djelovanje

Povijest potopljena u Neretvi

**MOSTAR: NAKON
RUŠENJA STAROGA
MOSTA**

11 - 11 - 1993
PR
SLOBODNA DALMACIJA

MOSTAR — Rušenje već prije oštećenog Staroga mosta u Mostaru izazvalo je veliku pozornost, pa je u Mostar stigao veći broj domaćih i stranih novinarskih ekipa. Međutim, nikakvih pouzdanijih informacija o okolnostima u kojima je došlo do pada najpoznatijega simbola ovoga grada još uvijek nema. HVO je već u utorak izvijestio da je most srušen tijekom topničkih borbi hrvatskih i muslimanskih snaga, te da su novi projektili samo dovršili ono što je započeto još prošle godine tijekom srpske agresije na Mostar. Sudeći po tom izvješću, ni jednu ni drugu stranu ne može se direktno optužiti za uništavanje ovoga znamenitog spomenika kulture iz 1566., djelo turskoga graditelja Hajrudina. U svakom slučaju, sada je, nakon što su Srbi pri povlačenju srušili ostalih pet mostova, Neretvu moguće prijeći još jedino preko montažnoga mosta koji su izgradile međunarodne organizacije. Uz to, s brda Hum, odakle se jedino relativno sigurno mogu vidjeti ostaci Staroga mosta, vidljiv je i prijelaz kojim cijevi i kabeli prolaze s jedne na drugu obalu, ali je on izuzetno opasan. Kako su nam rekli pripadnici HVO-a na Humu, urušavanje kamenog luka počelo je zapravo već u ponedjeljak, da bi se u utorak ujutro sve srušilo i sada se na tome mjestu mogu vidjeti samo kule na dva kraja nekadašnjeg mosta.

Muslimansko viđenje rušenja mosta moguće je doznati samo slušanjem njihova ratnog radija u Mostaru, a i to vrlo teško, jer se njegov program vrlo slabo čuje na desnoj obali. Ipak, može se kazati da oni za rušenje mosta optužuju HVO, a čuje se i poruka »starcu«: »Rahmet mu beskrajni, pokoj vječni i lake mu bile vode Neretve.«

Od časnika zaduženog za odnose s javnošću u španjolskome bataljunu UNPROFOR-a u Međugorju pukovnika

HVO izvijestio da su novi projektili samo dovršili razaranje znamenja Mostara započeto još u vrijeme srpske agresije na grad — Mostarski muslimanski radio poručuje: Rahmet mu beskrajni, pokoj vječni i lake mu bile vode Neretve — UNPROFOR o rušenju mosta još ništa ne zna

Antonia Castra saznali smo da njegovi vojnici nisu bili prisutni u trenutku rušenja mosta, pa ne mogu reći s čije su strane došli projektili. Jedino što »plavci« službeno izjavljuju jest to da je most uništen protutenkovskom municijom i s nekoliko minobacačkih granata, a njihove patrole koje krstare Mostarom dobile su od zapovjedništva Španjolaca nalog da ispituju sve okolnosti, ali samo do granice do koje se osjećaju sigurnima. Na naše pitanje jesu li imali kontakata s muslimanskom stranom nakon ovoga događaja, pukovnik Castro je odgovorio niječno, pa stoga nije želio komentirati navode s njihova radija o hrvatskoj krivnji za rušenje Staroga mosta.

Ako se može govoriti o posljedicama koje će za mostarsku gradsku bojišnicu imati ovaj događaj, onda je najuočljivija ona da će sada muslimanske strane na desnoj obali Neretve biti potpuno odsječene i teško će i dalje biti opskrbljivane streljivom i hranom.

I. PROFACA

Izvještaj u Slobodnoj Dalmaciji od 11. studenoga 1993. o rušenju Staroga mosta

Pismo Vladislava Pogarčića Butrosu Galiju

Zatražena neovisna istraga o rušenju Staroga mosta

MOSTAR – U povodu događaja vezanih za sudbinu Staroga mosta u Mostaru, predstojnik Ureda predsjednika HR Herceg-Bosne mr. Vladislav Pogarčić, uputio je pismo glavnom tajniku UN Butrosu Galiju, u kojemu se, kako prenosi Habena, kaže:

•Hrvatsko pučanstvo Bosne i Hercegovine duboko je potreseno rušenjem Staroga mosta sagrađenoga 1566. godine u gradu Mostaru, jer su hrvatski klesari iz Dalmacije i Dubrovnika sagradili to nepovnljivo historijsko remekdjelo. Zločin počinjen protiv arhitektonskog blaga je bolno pitanje, ali pismo koje je uputio Muhamed Šaćirbej Vijeću sigurnosti UN 12. studenoga, čista je obmana i ljubazno zahtijevam od Vaše Ekselencije da razmotri sljedeće činjenice:

Jedinice bosanskih Srba neprestano su granatirale grad Mostar od travnja do srpnja 1992. godine koristeći teško topništvo i minobacačke granate. Stari most bio je pogođen nekoliko puta topničkim granatama, što je proizročilo oštećenje kamene ograde, navodi se u pismu Vladislava Pogarčića Butrosu Galiju.

•Dana, 8. srpnja 1993. godine, profesor Jozo Marić, sadašnji ministar za prosvjetu, znanost i kulturu HR Herceg-Bosne, poslao je apel UNESCO-u, tražeći hitnu pomoć za zaštitu tog spomenika jer su muslimanske snage na istočnoj obali Mostara koristile taj most u vojne svrhe, a pod most su postavile eksploziv. Nažalost, naše vlasti nisu

dobile nikakav odgovor od UNESCO-a. Nadalje, brojni apeli poslani su Unproforu i promatračima Europske zajednice, ukazujući na kritičnu situaciju glede tog mosta. Na dan kad je Stari most srušen, 9. studenoga 1993. godine, vođeni su minobacački dueli između hrvatskih i muslimanskih snaga u Mostaru. Muslimanske snage na desnoj obali Neretve u Mostaru bile su u povlačenju, a vrijeme rušenja mosta poklapa se s njihovim povlačenjem. Treba, također, naglasiti da su muslimanske snage kontrolirale Stari most i njegovu neposrednu okolinu nekoliko mjeseci prije njegova rušenja, ističe se u pismu mr. Pogarčića i dodaje:

•Samo eksploziv podmetnut pod most i teško topništvo mogli su srušiti most. Još jedamput moram naglasiti da su snage HVO tog dana koristile samo minobacače. Minobacački projektili, pa radilo se i o izravnim pogocima, mogu pričiniti samo manja oštećenja Staroga mosta (kao što to pokazuje srpsko granatiranje od travnja do srpnja 1992.). Hrvati BiH oštro osuđuju optužbe muslimanske Vlade BiH, hipokriziju njihova pisma Vijeću sigurnosti UN, i traže hitnu i neovisnu istragu kako bi se utvrdilo kako je srušen Stari most. Vjerujem da je ova informacija rasvijetlila događaje vezane za sudbinu Staroga mosta, ističe se na kraju pisma predstojnika Ureda predsjednika Hrvatske Republike Herceg-Bosne mr. Vladislava Pogarčića upućenog glavnom tajniku UN Butrosu Galiju. (Habena/Hina)

Mr. Vladislav Pogarčić

MOSTAR: PREDSTOJNIK UREDA PREDSEDNIKA HR HERCEG-BOSNE mr. VLADISLAV POGARČIĆ U PISMU BOUTROSU GHALIU TVRDI: 20

Stari most nisu srušili Hrvati!

»Na dan kad je Stari most srušen vođeni su minobacački dueli između hrvatskih i muslimanskih snaga u Mostaru. Muslimanske snage na desnoj obali Nerešve bile su u povlačenju, a vrijeme rušenja mosta poklapa se s njihovim povlačenjem. Treba, također, naglasiti kako su muslimanske snage kontrolirale Stari most i njegovu neposrednu okolinu nekoliko mjeseci prije njegova rušenja«

20-11-1993

MOSTAR (HABENA/Hina) — U povodu događaja vezanih za sudbinu Staroga mosta u Mostaru, predstojnik Ureda predsjednika Hrvatske Republike Herceg-Bosne, mr. Vladislav Pogarčić uputio je pismo glavnom tajniku UN Boutrosu Ghaliu. U pismu, kako prenosi Hercegbosanska novinska agencija (HABENA), se kaže:

»Hrvatsko pučanstvo Bosne i Hercegovine duboko je potreseno rušenjem Staroga mosta sagradenoga 1566. godine u gradu Mostaru, jer su hrvatski klesari iz Dalmacije i Dubrovnika sagradili to neponovljivo historijsko remek-djelo. Zločin počinjen protiv arhitektonskog blaga je bolno pitanje, ali, Vaša Ekscelencija, pismo koje je uputio Muhamed Sacirbey Vijeću sigurnosti UN, 12. studenoga, čista je

obmana i ljubavno zahtijevam od Vaše Ekscelencije da razmotri sljedeće činjenice:

Jedinice bosanskih Srba neprestano su granatirale grad Mostar od travnja do srpnja 1992. godine koristeći teško topništvo i minobacačke granate. Sam Stari most bio je pogođen nekoliko puta topničkim granatama, što je prouzročilo oštećenje kamene ograde«, navodi se u pismu Vladislava Pogarčića Boutrosu Ghaliu.

»Dana, 8. srpnja 1993. godine, profesor Jozo Marić, sadašnji ministar za prosvjetu, znanost i kulturu HR Herceg-Bosne, poslao je apel UNESCO-u tražeći hitnu pomoć za zaštitu toga spomenika, jer su se muslimanske snage na istočnoj obali Mostara koristile tim mostom u vojne svrhe, a pod most su postavile

eksploziv. Nažalost, naše vlasti nisu dobile nikakav odgovor od UNESCO-a. Nadalje, brojni apeli poslani su UNPROFOR-u i promatračima Europske unije, ukazujući na kritičnu situaciju glede toga mosta. Na dan kad je Stari most srušen, 9. studenoga 1993. godine, vođeni su minobacački dueli između hrvatskih i muslimanskih snaga u Mostaru. Muslimanske snage na desnoj obali Nerešve u Mostaru bile su u povlačenju, a vrijeme rušenja mosta poklapa se s njihovim povlačenjem. Treba, također, naglasiti da su muslimanske snage kontrolirale Stari most i njegovu neposrednu okolinu nekoliko mjeseci prije njegova rušenja«, ističe se u pismu mr. Pogarčića i dodaje:

»Samo eksploziv podmetnut pod most i teško topništvo mogli

su srušiti most. Još jedanput moram naglasiti da su se snage HVO-a toga dana koristile samo minobacačima. Minobacački projektili, pa radilo se i o izravnim pogocima, mogu pričiniti samo manja oštećenja Staroga mosta (kao što to pokazuje srpsko granatiranje od travnja do srpnja 1992.). Hrvati u BiH oštro osuđuju optužbe muslimanske Vlade BiH, hipokriziju njihova pisma Vijeću sigurnosti UN i traže hitnu i neovisnu istragu kako bi se utvrdilo kako je srušen Stari most. Vjerujem da je ova informacija rasvijetlila događanja vezana za sudbinu Staroga mosta«, ističe se na kraju pisma predstojnika Ureda predsjednika Hrvatske Republike Herceg-Bosne mr. Vladislava Pogarčića upućenoga glavnome tajniku UN Boutrosu Ghaliu, javlja HABENA.

Razgovor s predstojnikom Ureda Predsjednika H-B Vladislavom Pogarčićem u Slobodnoj Dalmaciji 20. studenoga 1993. u kojemu je s argumentima javno izrečena tvrdnja da hrvatske snage nisu srušile Stari most

Dr. FRANJO TUĐMAN: UEC. L. 16.7.94

»Zajednički ćemo obnoviti mostarski most«

Sa zadovoljstvom sam pozdravio predsjednika Demirela i njegovu državnu delegaciju. U razgovorima koje smo vodili došla je do izražaja velika suglasnost u pogledima na bitna pitanja kojima su zaokupljene ne samo dvije zemlje, nego i cijeli suvremeni svijet. To je cjelovito rješavanje krize na tlu bivše Jugoslavije, pri čemu Hrvatsku prije svega zanima rješavanje okupiranih područja i rješavanje krize u Bosni i Hercegovini.

Zadovoljno smo zaključili da su i Turska i Hrvatska svojom politikom pridonijele potpisivanju washingtonskih sporazuma i njihovom oživotvorenju u okviru federacije u Bosni i Hercegovini i konfederacije s Hrvatskom. Posebno smo razgovarali i mnogo toga dogovorili o daljnjoj bilateralnoj suradnji. Mislim da će javnost pozdraviti našu odluku da Hrvatska i Turska zajedno obnove mostarski most. (maš)

Izvještaj u Večernjem listu o dogovoru prvih ljudi Hrvatske i Turske, dr. Franje Tuđmana i Süleymana Demirela o zajedničkoj obnovi Staroga mosta u Mostaru

UP. 00115/93

Mostar, 27.07.1993.god.

Temeljem odredbi članka 34. stavka 1. točke 1. Uredbe o oružanim snagama ("Narodni list HZ H-B" broj: 6/92) Hrvatske zajednice Herceg-Bosna, predsjednik HZ H-B, donosi

Z A P O V I J E D
O P O S T A V L J E N J U

U GLAVNOM STOŽERU H V O

1. general-bojnik SLOBODAN PRALJAK
postavlja se na dužnost:
Zapovjednika Glavnog stožera HVO

Datum stupanja na dužnost 27.07.1993.god.

Dostaviti:

1. GS HVO
2. Osobno
3. Personalna uprava
4. a/a.

P R E D S J E D N I K

mr. MATE BOBAN

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA

HRVATSKA ZAJEDNICA HERCEG-BOSNA

HRVATSKO VIJEĆE OBRANE

GLAVNI STOŽER HVO HR HB

Ur.br. 022/101-3216 /93
Čitluk, 29.10.1993

RAZRIJEŠENJE S DUŽNOSTI

VRHOVNI ZAP. OS HR HB

gosp. Mate Boban

MINISTAR OBRANE HR HB

gosp. Bruno Stojić -na znanje

Z A H T J E V

Aritmija srca i diskopatija uzrok su mog vrlo lošeg zdravstvenog stanja.

Kako su navedene boljke nespojive s funkcijom koju obavljam tražim da me do 5.11.1993. razriješite dužnosti. Zapovjednika GS HVO.

Do tog datuma izvršiti ću primopredaju dužnosti Zamjeniku zapovjednika GS HVO generalu Milivoju Petković ili časniku kojeg odredite.

ZAPOVJEDNIK GS HVO HR HB

general

Slobodan Praljak

Broj: UP.00242/93.
Mostar, dne. 08. studenog 1993.

Temeljem odredbi članka 34. stavka 1. točke 1. Uredbe o oružanim snagama ("Narodni list" broj: 6/92.), Vrhovni zapovjednik oružanih snaga i Predsjednik Hrvatske Republike Herceg Bosna, donosi

ZAPOVIJED

U GLAVNOM STOŽERU HRVATSKOG VIJEĆA OBRANE
HRVATSKE REPUBLIKE HERCEG BOSNA

o razrješenju

I

1. general-bojnik SLOBODAN PRALJAK, Zapovjednik Glavnog stožera HVO, razriješava se dužnosti na osobni zahtijev, Ur. br. 02-2/1-01-3216/93. od 29. listopada 1993. zbog bolesti.

II

1. Temeljem Zapovjedi o imenovanju broj: UP.00241/93. od 08. studenog 1993. general-bojnik SLOBODAN PRALJAK predat će dužnost general-pukovniku ANTI ROSI, Zapovjedniku Glavnog stožera HVO.

2. Ova zapovjed stupa na snagu odmah.

mr. MATE BOBAN

UNIJA REPUBLIKA BOSNE I HERCEGOVINE
HRVATSKA REPUBLIKA HERCEG BOSNA

GLAVNI STOŽER HVO

Ur.broj: 02-2/1-01-3544193

IZM Čitluk, 09.11.1993.god.

Primopredaja
dužnosti.-

Po Zapovijedi gosp.Bobana izvršena je primopredaj dužnosti
Zapovjednika GS HVO između general-bojnika Slobodana Praljak, kao
predavaoca i general-pukovnika Ante Roso, kao primaoca.

Predana operativna i ostala dokumenta kaoja se vode u GS HVO.

Primaoc upoznat sa situacijom na bojišnici HR H-B.

Primopredaj izvršena dana 09.11.1993.god.

DUŽNOST PREDAO

general-bojnik
Slobodan Praljak

DUŽNOST PRIMIO

general-pukovnik
Ante Roso

NOVI DOGOVOR O
STOLAČKOM
PILOT-PROJEKTU

Povratak 20. juna?

MOSTAR - Da li bi realizacija probnog povratka 100 bošnjačkih porodica u Stolac, dogovorena još u Dejtonu, mogla da otpočne već 20. juna, pitanje je koje se može postaviti nakon sastanka federalne radne grupe za implementaciju ovog projekta, koji je održan u utorku u mostarskom sjedištu Regionalne misije visokog predstavnika.

Naime, nakon skoro tro-satnog sastanka postignut je dogovor da do 19. juna bošnjačka strana u ovom projektu sačini spisak od prvih 35 porodica, koje bi sutradan, 20. juna, trebalo da krenu u svoj grad, iz kojeg su protjerani u ljeto 1993. godine.

Stolac

Spisak od 35 familija usaglasio je prvi čovjek Bošnjačke Stoca Mehmed Dizdare, zatim prvi čovjek hrvatskih vlasti u Stocu Pero Raguz, te predstavnici UN-ovog Komesarjata za izbjeglice i UNHCR.

Ni ovaj sastanak bošnjačke i hrvatske strane nije protekao bez nesporazuma. Tako je hrvatska strana smatrala da bi povratak trebalo da otpočne krajem juna, iako su predstavnici bošnjačke strane, UNHCR i Dansko vijeće za izbjeglice (DRC) iznijeli stav da će kuće za povratnike biti useljive u roku od dva dana.

Na kraju je postignut dogovor da IPTF obezbijedi maksimalnu sigurnost povratnicima, a što se tiče preostalih 65 porodica iz ovog pilot-projekta, usaglašen je termin narednog sastanka za 7. juli, kada bi i ovaj spisak trebalo da bude zaključen.

A. DŽEBO

znije. Nego?

"Most nisam mogao spasiti, ali sam na traci zabilježio njegovo rušenje", kaže ovaj Mostarac, koji se godinama amaterski bavi snimanjem filmova. Rođen je, inače, pored mosta. U Jusovini se nalazio i ONIH ratnih dana kada je istočna obala već bila hrpa kamenja i gareži. Na zapadnoj obali, opet, "ustaše su", svjedoči, "u megafon prijetile da će srušiti most".

Osmog novembra '93. godine

MUKE AUTORA FILMA O RUŠENJU STAROG MOSTA

Ova fotografija je presnimljena sa TV

Original protiv stotinu kopija

Šta je prošao Mostarac koji je snimio rušenje Starog mosta da bi dobio parnicu protiv TVBiH i RTV Mostar

Hadži Nedžad Kasumović treba da dobije trideset hiljada maraka za svoj video-zapis umiranja Starog mosta. Ova odluka mostarskog Višeg suda, tvrdi nam Kasumovićev advokat Mehmed Šator, na lijevoj obali je dočkana kao i svaka druga, pravedna odluka. On, ipak, naglašava: "Mi ćemo se žaliti". Zašto?

"U pitanju je ekstra ekskluzivni film".

Šator je precizan. Na ime naknade štete (dosad) učinjene Kasumoviću, eksploatacijom pomenutog filma bez njegovog znanja i dozvole, on će tražiti da tužena strana (TVBiH Sarajevo i RTV Mostar) isplati - 100.000 maraka.

TVBiH diktira cijenu

Zamjenik direktora RTV Mostar Senad Efića kaže da će se njegova "kuća" takođe žaliti: "Mi od ovog filma nismo ostvarili nikakvu korist. Bože sačuvaj! Već i priča o tome uvreda je. Uostalom, naša TV je dobila svoj signal tek 10. oktobra '95. Bili smo samo posrednici prilikom presnimavanja kasete, stoga što Kasumović nije htio da preda original".

Efića naglašava da je Nedžad, u vrijeme nastanka snimka, bio vojni snimatelj: "To što je uradio bila je njegova dužnost".

On nas na kraju podsjeća da je presuda, izrečena šestog maja, tek prvostopena.

Tomka Knežević, šef pravne službe TVBiH, nije željela ništa da kaže. Tvrdi, ništa iz Mostara još nije ni primila. Direktorica ove medijske kuće Amila Omersović nalazi se na putu, tako da ni od nje nismo mogli dobiti komentar. Znamo, međutim, da su se prije izvjesnog vremena upravo ona i Kasumović sastali, kako bi se dogovorili, mimo suda. Na obostrano zadovoljstvo. Posljednju je, ipak, po traci zabilježio. (Naravno da nisam nikome htio dati ori-

"Gospoda je rekla da je njoj stalo da se svi nesporazumi što prije otklone", tvrdi Nedžad (38), bivši pripadnik 441. brigade Četvrtog korpusa. Na tom obećanju Omersovićeva je cijeli njihov razgovor i - ostao.

Kasumović i sada naglašava, a to je činio i prošle godine, kada smo istim povodom pravili prvi tekst o ovom sudskom procesu, i kada je iza njega već bilo nekoliko vještačenja, da pare nisu najvažnije. Nego?

"Most nisam mogao spasiti, ali sam na traci zabilježio njegovo rušenje", kaže ovaj Mostarac, koji se godinama amaterski bavi snimanjem filmova. Rođen je, inače, pored mosta. U Jusovini se nalazio i ONIH ratnih dana kada je istočna obala već bila hrpa kamenja i gareži. Na zapadnoj obali, opet, "ustaše su", svjedoči, "u megafon prijetile da će srušiti most".

Osmog novembra '93. godine Kasumović je zabilježio na traci granatiranje Hajrudinove građevine. Snimak našeg sagovornika doista jeste istorijski, nepotpuniji svjedok da nije tačno ono što je "druga strana" tvrdila, i tada, i kasnije. Na filmu je utisnut datum: osmi novembar '93. Nema utisnuto ime autora. Za tu činjenicu su se "tužena strana" čvrsto bile uhvatile.

Pohvale i zaborav

Otud su i tvrdile (TVBiH i RTV Mostar) da je anonimni autor snimio film na kojem je zabilježeno granatiranje Starog mosta, malo prije njegove konačne smrti.

A tog kišnog, hladnog dana, Kasumović je, "uhvativši" kamerom paljbu što se završavala na bijelom luku, sa na brzinu spakovanom kasetom, da joj vođa maraka ne može ništa, prešao preko visećeg mosta u Donjoj mahali. U ratnom studiju naše armije njegova kasete je presnimljena. ("Naravno da nisam nikome htio dati ori-

ginal"). Među onima koji su je prvi gledali bio je i general Arif Pašalić, koji je i sam rekao hrabrom Mostarcu da će sa ovim snimkom "ući u istoriju". On je - ušao u palatu pravde.

Da bi dokazao, između ostalog, da je te iste večeri, kada je, mokar do kože, donio suhi snimak, tadašnji komandant IV korpusa Sulejman Budaković Tetak dao zadatak Ameru Bilanoviću, ondašnjem pripadniku Obaveštajnog odjeljenja, da kasetu odnese u Sarajevo. Lično prvom komandantu Armije u ruke. Kako bi se, možda, most sačuvao. Amer se, stoga, takođe pojavio na sudu. Govorio je o svom putu za bosansku prijestonicu. I samo jednoj sopstvenoj misli. Da OVO što je na traci svijet mora vidjeti. Bio je u blizini Bradine kada je čuo da je most - srušen.

U trenutku u kojem se to desilo, kameru je prema Mostu ustremio jedan Škot, koji se u ovom gradu nalazio kao pripadnik britanske armije. I on je, prema naredbi Budakovića, potom krenuo za Sarajevo, u pratnji pripadnika vojne bezbjednosti komande IV korpusa. Ali, umjesto da dragocjeni dokument, kako je bilo dogovoreno, preda ondašnjem direktoru RTVBiH, on se dočepao prvog Unproforovog aviona, i odletio iz Bosne.

Dok je Škot debelo naplatio svoj film, Kasumovića su na sudu uvjeravali da to što je on napravio nije kinematografsko djelo. Šta je? Advokati su objasnili to je, gospodo sudije, dnevna novost (!!!) A, da su mogli, rekli bi nazovite je kako god hoćete, ali je važno da ona ne uživa autorsko-pravnu zaštitu, onu što je inače sljedeće prema Bernskoj konvenciji. Isticali su, "Kasumović nije mogao imati ideju rušenja Starog mosta kao ideju za stvaralačko djelo (bravo, advokati!), mogao je samo uzeti kameru, i slučajne (pažite ovo!) zabilježiti događaj.

"Sve će bilo".

I misli pritom na ono veče kada su mu govorili da će "ući u istoriju" i iz poštovanja prema njemu fenom mu sušili noge. (Struje je u štabu, naravno, bilo.) A, kada je odjednom sve postalo sporno, i to veče, u kojem se prvi put vrio sporni film, pa i taj film, baš sve, onda se "tužena strana" uhvatila za posljednju slamku. Rekli su advokati: O, da, zaboravili smo. Kasumović jeste autor, ali cijena koju traži (što li je uopće traži, to su se pitali u sebi) previsoka je. Oni, na RTVBiH, imaju cjenovnik. U njemu sve lijepo piše. Koliko koji minut košta. I, naglasili su advokati, mi ćemo svoj dug, kad smo već dužni, naplatiti prema tom cjenovniku. Tako se i došlo do 30.000 DM.

Ko koristi autorstvo?

"To je malo. Premalo", tvrdi Mehmed Šator. I misli na to da je ovdje riječ o izuzetnom ratnom materijalu, misli na pare koje je RTVBiH dobio po osnovu ugovora sa BBC, prilikom snimanja serije "Smrt Jugoslavia", kada je, između ostalog, korišten i Kasumovićev film.

Naravno, i najnepučeniji znaju da je snimak umiranja mosta upotrebljavan ne samo u pomenutoj seriji nego i u brojnim drugim emisijama, domaćim i stranim, i da je, na osnovu precizno sklopljenih ugovora, od svakog od tih priloga TVBiH imala koristi. Kasumović, najzaslužniji za to, do mrvice ove koristi dolazi putem suda. Zato on i govori o ponižavanju: "Nije li to bilo i kada sam morao dokazivati da mi ondašnji komandant IV korpusa Budaković nije naredio da uzmem kameru, kao što su tvrdili advokati 'tužene strane'? Sam Budaković je ušao u sudnicu i isto posvjedočio. Doista bi to bila nadnaralna slika. Jedan visoki oficir (Praljak Slobodan) izdaje naredbu o rušenju, a drugi visoki oficir (Budaković Sulejman) izdaje naredbu o snimanju

U trenutku u kojem se to desilo, kameru je prema Mostu ustremio jedan Škot, koji se u ovom gradu nalazio kao pripadnik britanske armije. I on je, prema naredbi Budakovića, potom krenuo za Sarajevo, u pratnji pripadnika vojne bezbjednosti komande IV korpusa. Ali, umjesto da dragocjeni dokument, kako je bilo dogovoreno, preda ondašnjem direktoru RTVBiH, on se dočepao prvog Unproforovog aviona, i odletio iz Bosne.

Dok je Škot debelo naplatio

PREDMET : Stari most, podaci o rušenju.-

Dana 9.11.1993.godine, točno u 10:16 sati, pao je Stari most u Mostaru. Dogodilo se to u jeku žestokih topničkih i pješačkih djelovanja u gradu, u sukobu između Hrvata i Muslimana.

Prema operativnim saznanjima Centra, most je korišten u vojne svrhe od strane pripadnika 4.korpusa A BiH, unatoč više izrečenih upozorenja od strane vojnih predstavnika HVO-e, pripadnicima međunarodnih snaga sa sjedištem u Međugorju.

Ovaj Centar ne raspolaže validnim podacima o tomu tko su počinitelji, odakle se točno pucalo, a niti tko je zapovijedio to. Međutim, analitički odsjek Centra je pratio "medijsku obradu" rušenja Starog mosta od strane informativne službe 4.korpusa, dopisnika "Oslobodjenja" - Omera Vatrića i Alije Behrama, zatim Izeta Šahovića i dr. Teško je shvatiti a kamo li prihvatiti sve optužbe iznesene na račun sveukupnog hrvatskog naroda i njegova vodstva u HR HB i RH !

Dalje, analitički odsjek Centra raspolaže novinskim izvješćima "Večernjeg lista" od 20.11.1993.godine s nizom fotografija mostarskih mostova i "Slobodne Dalmacije" od 22.12.1993. godine u kojoj se pod naslovom: "Rušitelji Starog mosta pod istragom", od strane Okružnog vojnog suda u Mostaru ističe da je otvorena istraga protiv trojice pripadnika HVO-e, koji su gađajući iz tenka ispalili više granata, od kojih su neke pogodile i srušile Stari most.

U izvješću Okružnog vojnog suda u Mostaru, kojega prenosi HABENA, stoji da je poveden istražni postupak protiv slijedećih osoba:

- Tomo Topić, sin Marka, rođen 1963.godine u Širokom Brijegu
- Dragan Rezić, sin Marina, rođen 1969.godine u Širokom Brijegu
- Senaid Cavčić, sin Muhameda, rođen 1970.godine u Rogatici, nastanjen u Mostaru.

"Ovo je učinjeno zbog osnovane sumnje da su počinitelji kaznenog djela uništavanja >kulturnih i historijskih spomenika< iz članka 151 preuzetog KZ bivše SFRJ. To djelo su počinili na taj način što su kao pripadnici tenkovske posade postrojbi HVO-e, na desnoj obali Neretve u Mostaru, 9.11.1993.godine, oko 10:00 sati, u vrijeme trajanja žestokog sukoba između HVO-a i MOC-a

u trenutku kada su snage muslimanske vojske preko Starog mosta prebacivale pripadnike muslimanske vojske i tešku ratnu tehniku s lijeve na desnu obalu Neretve samoinicijativno - bez izdavanja zapovijedi odgovornog zapovjednika - iz tenka koji su opsluživali, ispalili više granata od kojih su neke pogodile Stari most...te je došlo do rušenja mosta." /*

Mišljenje i prijedlozi:

Mislimo da ovaj događaj nije dovoljno i sveobuhvatno operativno obrađen niti dokumentiran. Stoga se ne može niti izraditi validan pregled saznanja.

Predlažemo, u cilju proširenja saznanja, pozvati se na izvješće Okružnog vojnog suda u Mostaru, kao i angažiranje na operativnom prikupljanju podataka, a također tražiti podatke o vojnoj uporabi mosta, od strane PD i zapovjedništva ZP Mostar.

Podaci se odnose na snimanje rušenja Starog mosta u Mostaru.

Izvjesci Kasumović iz dijela Mostara poš kontrolom HDZ-a, dana 01.12.1993. godine oko 22,00 sata, telefonom zove izvjesnog Antu u Dalmaciji, te poslije srdačnog i prijateljskog razgovora objašnjava istom da je on snimao rušenje Starog mosta. Ante kaže da će on prepoznati snimke Kasumoviće i aparata a snimke se sa Kasumovićem, da je to "Ustaški vandalizam".

Istog dana oko 22,10 sata Kasumović zove majku u nekom izbjegličkom centru u Dalmaciji te i njoj objašnjava da je on snimao rušenje Starog mosta i kako je stajao samo pedeset metara dalje od istog. Kasumović još kaže majci kako mu je žena Snježana rodila curicu prije točno šest dana, dakle 25.11.1993. godine, te kako liči na Olju, kad je bio mali. Olja je vjerojatno njegov brat, koji je, po priopćenju njegove majke, prije izvjesnog vremena otišao iz izbjegličkog centra u Zagreb i ponada Medresu, a to su sve organizirali Arapi iz "IGASE".

Mišljenje djelatnika:

Treba utvrditi ime Kasumovića te identificirati njegove roditelje a zatim izvjesnog Antu, kako bi se saznalo na koji je način Kasumović poslao slike u Dalmaciju, kao i šta ovaj namjerava sa njima.

OKRUŽNO VOJNO TUŽITELJSTVO MOSTAR
BROJ.KT:2843/93
Mostar,22.studen 1993.godine

SLUŽBENA ZABILJEŠKA

Na traženje predstojnika Ureda predsjednika HR HB Mate Bobana, Vladislava Pogarčića, da se predsjedniku dostave imena osoba koja su sa strane HVO-a učestvovala u granatiranju i rušenju Starog mosta u Mostaru, zajedno sa Marić Velimirom, predsjednikom Okružnog, vojnog suda u Mostaru, otišao sam do načelnika SIS-a, Lučić Ivica, a nakon razgovora na ovu temu, isti nam je dao imena trojice osumnjičenih osoba za rušenje Starog mosta, uz napomenu da SIS i dalje radi na rasvjetljavanju ovog događaja.

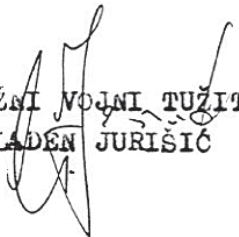
Prema navodima koje smo dobili od SIS-a, osumnjičene osobe su: Topić Tomo, sin Marka, rođen 22.10.1963.godine u Širokom Brijegu, gdje je i nastanjen, Rezić Dražen sin Marina, rođen 28.6.1969.godine u Širokom Brijegu, gdje je i nastanjen i Čavčić Senaid, sin Muhameda, rođen 21.9.1970.god. u Rogatici, nastanjen u Mostaru.

Prema podacima kojima raspolaže SIS, isti su dana 9.11.1993.godine bili u posadi tenka HVO-a, koji je sa desne obale Neretve kontrolirao lijevu obalu, pa su oko 10 sati, u vrijeme trajanja žestokog sukoba između MOS-a i HVO-a, u momentu kad su muslimanske snage preko Starog mosta prebacivale ljudstvo i tešku ratnu tehniku sa lijeve na desnu obalu Neretve, samoinicijativno i bez izdavanja zapovjedi odgovornog zapovjednika, ispalili točno neutvrđen broj granata po muslimanskim snagama od kojih su neke pogodile Stari most koji se tom prilikom srušio, pošto je već bio u fazi rušenja zbog oštećenja od srpske strane, a posebno muslimanske strane koja je za cijelo vrijeme trajanja sukoba preko mosta prevozila ratnu tehniku.

...

Pošto postoji osnovana sumnja da su imenovani počinili krivično djelo uništavanja kulturnih i historijskih spomenika iz članka 151. preuzetog KZ SFRJ, to će ovo tužiteljstvo od Okružnog vojnog suda Mostar tražiti provođenje istrage protivu istih, te se ova službena zabilješka ima smatrati krivičnom prijavom protivu istih.

Od službe SIS-a, ovo tužiteljstvo će zatražiti cjelovitu informaciju u svezi rušenja Starog mosta u Mostaru, te eventualno proširiti istragu i na druge osobe.

OKRUŽNI VOJNI TUŽITELJ
MLADEN JURŠIĆ

OKRUŽNO VOJNO TUŽITELJSTVO MOSTAR
BROJ:KT.2843/93
Mostar, 23.11.1993 godine,

OKRUŽNOM VOJNOM SUDU

M O S T A R

Temeljem članka 45. stavak 2. točka 3. i članka 158.
stavak 1. preuzetog ZKP-a, stavljam

Z A H T J E V
za sprovođenje istrage

PROTIV:

1. TOMO TOPIĆ sin Marka, rođen 22.10.1963 u Širekom Brijegu, nastanjen u Širekom Brijegu,
2. DRAŽEN REZIĆ sin Marina, rođen 28.6.1969 godine u Širekom Brijegu, nastanjen u Širekom Brijegu.
3. SENAIĐ ČAVČIĆ sin Muhameda, rođen 21.9.1970 u Rogatici, nastanjen u Mostaru.

Zbog osnovane sumnje da su:

Kao pripadnici postrojbi HVO-a, dana 9.11.1993 godine oko 10 sati, kao tenkovska posada, u vrijeme trajanja oružanog sukoba između MOA-a i HVO-a u gradu Mostaru, u momentu kada su snage MOA-a preko Starog mosta u Mostaru prevezile vojake i tešku ratnu tehniku sa lijeve na desnu obalu Neretve, samocijativno i bez izdavanja zapovjedi odgovornog zapovjednika, iz tenka kojeg su posluživali, ispalili više granata na muslimanske snage od kojih su neke pogodile Stari most koji se uslijed tih pogodaka, a i uslijed ranije oštećenosti, srušio u rijeku Neretvu.

...

Dakle, kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme oružanog sukoba uništili kulturni i historijski spomenik i građevinu,

Čime bi počinili krivične djela na uništavanje kulturnih i historijskih spomenika iz članka 151. preuzetog KZSRJ, pa

P R E D L A Ž E M

1. Da istražni sudac pozove i kao okrivljene sasluša
- Topić Tomu, Dražena Rezić i Senaida Čavčić, svi pripadnici "Kažnjeničke bojne" iz Širokog Brijega, na sve okolnosti izvršenja djela iz izreke ovog zahtjeva, a posebne na okolnosti tko im je bio zapovjednik na tenku, da li im je natko naredio da gađaju Stari most, da li su imali namjeru da sruše Stari most ili su gađali muslimanske snage, kolike su granata ispalili, da li je još netko gađao most i sl.

2. Da istražni sudac od okrivljenih sazna identitet zapovjednika okrivljenih, te istog pozove i sasluša kao svjedeka na sve okolnosti izvršenja djela od strane okrivljenih.

3. Da istražni sudac od Operativne zone-jugeistok pribavi podatak da li je dana 9.11.1993 godine oko 10 sati bile borbenih dejstava i oružanih sukoba između MOS-a i HVO-a u rejonu Starog mesta, kao i podatak da li su snage MOS-a koristile Stari most u taktičke-operativne svrhe za prijevoz ljudstva i borbene tehnike.

4. Da istražni sudac naredi vještačenje po vještaku građevinske struke na okolnosti kolike je i u kojoj mjeri Stari most bio oštećen na vrijeme srpske agresije i kolike je na njegove nosive i statičke stanje uticao prijevoz teške ratne tehnike od strane MOS-a.

5. Da se preduzmu i druge istražne radnje za kojim se ukaže potreba.

...

O B R A Z L O Ž E N J E

Osnevanost sumnje da su okrivljeni počinili krivične djela iz izreke ovog zahtjeva proizilazi iz podataka dobijenih u Upravi SIS-a HR HB navedenih u službenoj zabilješci ovog tužiteljstva.

Na osnovu snimaka koje je snimila muslimanska strana, je netočno da je Stari most srušen pogocima granata koje su dolazile sa zapadne strane mosta, a zbog velikog publiciteta inozemne javnosti i velikog kulturno-historijskog značaja Starog mosta, je potrebno provesti detaljnu istragu i utvrditi da li je Stari most planski i umišljajno srušen ili je njegovo rušenje plod slučajnosti i ranije detrajalesti mosta, što bi bitno uticalo i na pravnu kvalifikaciju djela.

Na temelju naprijed navedenog, ovaj zahtjev je opravdan i na zakonu zasnovan.

OKRUŽNI VOJNI TUŽITELJ

MLADEN JURIŠIĆ

otp. 23.11.1993

Zr

Prof.dr. HRVOJE SOČE
GRAĐEVINSKI FAKULTET
ul. Ante Zuanića 14

M O S T A R

22-94/95

VOJNI SUD U MOSTARU
n/r ISTRAŽNI SUDAC
(gosp. Ivan Hrستیć)

Predmet: vještačenje u istražnom predmetu
protiv okr. Tome Topića i dr.

Na osnovu Vašega dopisa broj: Ki 173 od 24. studenog 1994. godine određen sam za koordinatora u predmetu vještačenja uzroka i pada Starog mosta u Mostaru, a sve u svezi istražnog predmeta koji se vodi protiv okr. Topić Tome i dr., zbog krivičnog djela iz čl. 151 preuzetog KZ bivše SFRJ. U skladu sa naredbom imenovao sam povjerenstva za vještačenje.

Vještačenje treba dati odgovore na sljedeća pitanja:

Stupanj ranije oštećenosti Starog mosta (prije rušenja).

Je li i u kojoj mjeri već ranije došlo do smanjenja mehaničke otpornosti i stabilnosti mosta, te koliko je na to smanjenje mogao utjecati prijevoz teške ratne opreme preko njega?

Jesu li Stari most u Mostaru srušile topovske ili druge granate ispaljene s desne obale Neretve kobnog dana (9. studenog 1993. godine) i ranije, ili je uzrok rušenja mosta nešto drugo (primjerice, prethodno postavljeni i aktivirani eksploziv i sl.)?

Međutim na osnovu pregleda istražnog spisa ne može se donijeti utemeljen zaključak o uzrocima rušenja mosta. Zato molimo Vojni sud da nam, radi omogućenja donošenja valjana zaključka, dostavi, prije očevida sljedeće podloge:

- 2 -

- video zapis o rušenju mosta,
- možebitne snimke (ili koje druge podatke) stanja prije rušenja mosta,
- detaljne nacрте nosećeg sklopa mosta,
- podatke o granatama (i drugim eksplozivnim sredstvima) kojima je most gađan kako bi se, na osnovi podataka iz prethodnih redaka i uz pomoć vojnog eksperta za djelovanje projektila utvrdili uzroci rušenja mosta.

Mostar, 30. siječnja 1995. godine

Prilog: izvješće članova povjerenstva
br. 21-93/95 od 30. siječnja
1995. godine
Institut građevinarstva Hrvatske

Članovi povjerenstva:

Ministar obnove i razvitka HR H-B

1. Zulfo Rohović, dipl.elek.inž.

Dekan Građevinskog fakulteta:

2. Dr. Hrvoje Soče

Direktor D.G.P. "Hercegovina"-Visokogradnja

3. Zvonimir Lucović, dipl.građ.inž.

INSTITUT GRAĐEVINARSTVA HRVATSKE

CIVIL ENGINEERING INSTITUTE OF CROATIA

41000 ZAGREB, JANKA FARKUŠIĆ 11 PR. 003
TELEFON 041 534 414
TELEFAX 041 534 737 003 950
TELEX 22275

VAŠA OZNAKA Ki. 173/93

NAŠA OZNAKA 21-93/95.

VOJNI SUD U MOSTARU
n.r. istražni sudac Ivan Hršćić

Predmet: vještačenje u istražnom predmetu
protiv okr. Tome Topića i dr.

U Zagrebu, 30. siječnja 1995.

Na osnovi Vašega dopisa broj Ki. 173/93 od 24. studenoga 1994. dr. Petar Đukan, direktor Instituta, imenovao nas je članovima povjerenstva za vještačenje u istražnom predmetu protiv okrivljenih Tome Topića i dr. Naše vještačenje treba dati odgovore na sljedeća pitanja:

- stupanj ranije oštećenosti Staroga mosta (prije rušenja),
 - je li i u kojoj mjeri već ranije došlo do smanjenja mehaničke otpornosti i stabilnosti mosta, te koliko je na to smanjenje mogao utjecati prijevoz teške ratne opreme preko njega,
- jesu li Stari most u Mostaru srušile topovske ili druge granate ispaljene s desne obale Neretve kobnoga dana (9. studenoga 1993.) i ranije, ili je uzrok rušenja mosta nešto drugo (primjerice, prethodno postavljene i aktivirane eksploziv i sl.).

Osim spomenutoga dopisa dostavljen nam je samo istražni spis o dotičnom predmetu. Međutim, na osnovi pregleda istražnog spisa, a u prvom redu zapisnika o ispitivanju okrivljenih te zapisnika o saslušanju svjedoka, **ne može se donijeti utemeljen zaključak o uzrocima rušenja mosta.** Zato molimo Vojni sud da nam, radi omogućenja donošenja valjana zaključka, dostavi, prije očevida, sljedeće podloge:

- video-zapis o rušenju mosta,
- možebitne snimke (ili koje druge podatke) stanja prije rušenja mosta,
- detaljne nacрте nosećega sklopa mosta,

Zgb; 23.10.1997. godine

Predmet: Rušenje Starog mosta,
■ proširenje saznanja, traži se

Dostaviti potpuna saznanja o osobama kako slijedi:

1. **Tomo Topić**, rođen 22.10.1963. godine u Širokom Brijegu
2. **Dražen Rezić**, rođen 22.06.1969. godine u Širokom Brijegu
3. **Senaid Čavkić**, rođen 21.10.1997. godine u Rogatici

Za prethodno navedene osobe dostaviti saznanja o njihovom sudjelovanju u postrojbama HVO-a, posebno u vrijeme rušenja mosta (postrojba, hijerarhijska crta zapovijedanja, njihova uloga u "rušenju" Starog mosta), njihov sadašnji status,

Dostaviti sva Vaša raspoloživa saznanja o samom činu rušenja mosta, te posebno saznanja o upozorabama koje je HVO upućivalo međunarodnim organizacijama i promatračima o uporabi mosta od strane MOS-a u vojne svrhe (prevoženje ljudstva i tehnika preko istoga, skidanje zaštite s istoga, saznanja o njegovoj oštećenosti tijekom ratnih razaranja grada Mostara od strane srpskih postrojbi, ...).

Ukoliko raspoložete širim saznanjima o osobama: Nijazimu i Snježani Kasumović, također nam ih dostavite.

Kako je granatiranje mosta trajalo duži period, a tijekom granatiranja snimljen VHS kamerom, počevši od 08.11.1993. godine u 9,57 sati sa završetkom 09.11.1993. godine u 10,16 sati (kada je most u potpunosti srušen), potrebno je u tom smislu pokušati utvrditi međusobnu povezanost snimatelja (par Kasumović ili netko drugi) sa hrvatskom stranom.

Za sada **ne obavljati** razgovore sa gore navedenim pripadnicima HVO-a.

U Zagrebu dana 14. listopada 1997.

Gospodine Predsjedniče!

U dva ste navrata u razgovoru o Bosni i Hercegovini izrekli tvrdnju da sam srušio Stari Most u Mostaru.

Nisam srušio Stari Most u Mostaru niti s rušenjem imam ikakve veze.

Zamolio sam trominutni prijem kako bih Vam mogao reći točnu informaciju i time smanjiti mogućnost da budete "supotpisnik" moguće tužbe haškog suda za to djelo, protiv mene.

Odbili ste me primiti pa Vam pišem.

Zatražite, molim, od gospodina Miroslava Tuđmana, od gospodina Markice Rebića, od gospodina Ive Lučića da Vam odgovore na slijedeća pitanja:

- a/ Tko je to uradio;
- b/ Da li je to bio vojni ili politički čin;
- c/ Ako je bio politički cilj, što se time željelo postići;
- d/ Zašto je most rušen po danu i to u vrijeme kad položaj sunca pruža najbolje mogućnosti video snimanja;
- e/ S koliko je kamera snimano rušenje mosta;
- f/ Zašto Sari most nije rušen gađanjem po sredini /trajanje rušenja do 30 sec./, nego je gađan s desne strane, pri samoj obali, tamo gdje je najdeblji;
- g/ Koliko dugo je trajalo rušenje i koja svrha se željela postići;
- h/ Zašto nije dovršena započeta istraga, zašto je prekinuta;
- i/ Što se dogodilo s ljudima koji su sačinjavali tenkovsku posadu;
- j/ Zašto je svima bilo zgodno da ja budem rušitelj iako sam odmah i službeno i javno izrijekom rekao da s tim nemam ništa, zašto i dalje svi ustrajavaju na takvom stavu iako znaju o čemu se radi?

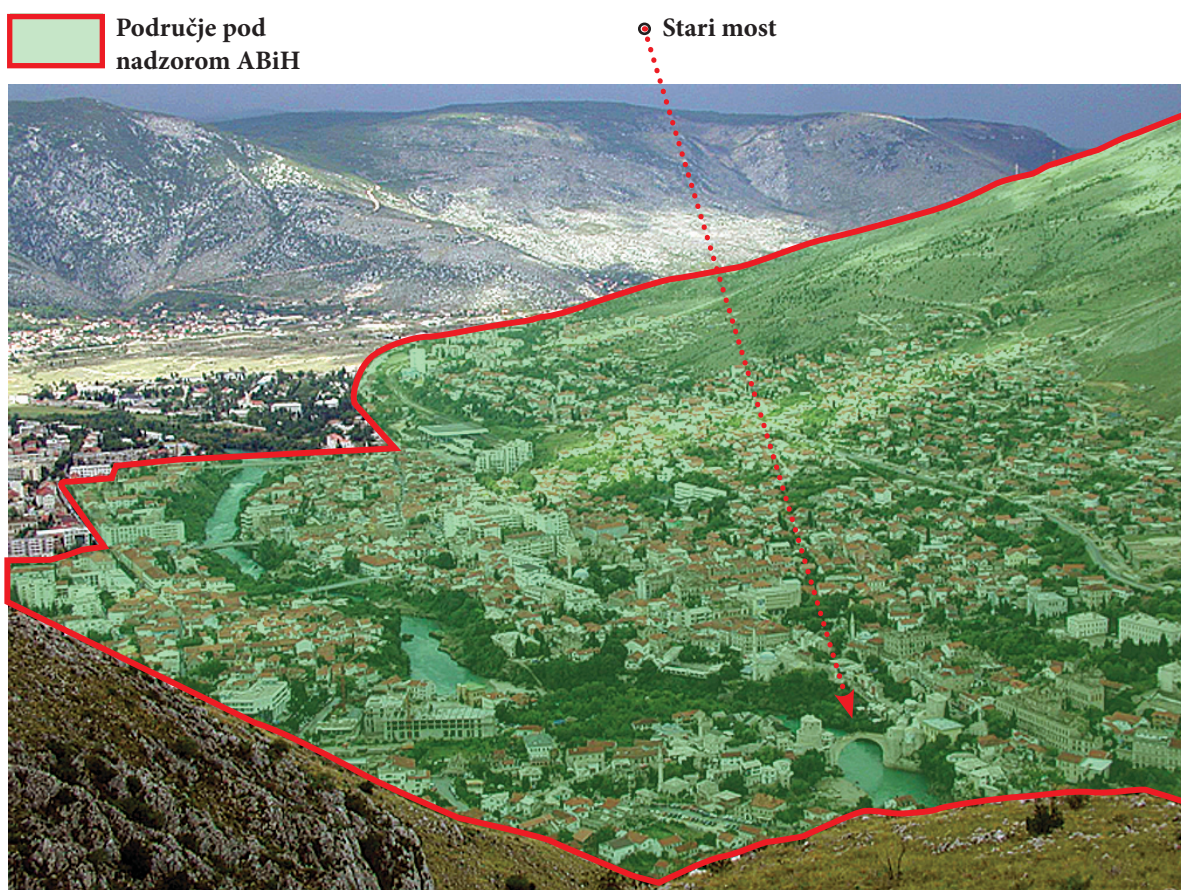
Iskreno

Prof. Slobodan Praljak, dipl.ing.

RASPORED SNAGA SUČELJENIH U STUDENOME 1993. DISPLAY OF FACED FORCES IN NOVEMBER 1993

Pogled na Mostar i Stari most s Huma

Pogled na Mostar i Stari most s Huma

POLOŽAJ TENKA KOJI JE GAĐAO STARI MOST
POSITION OF THE TANK THAT SHOOTED AT OLD BRIDGE

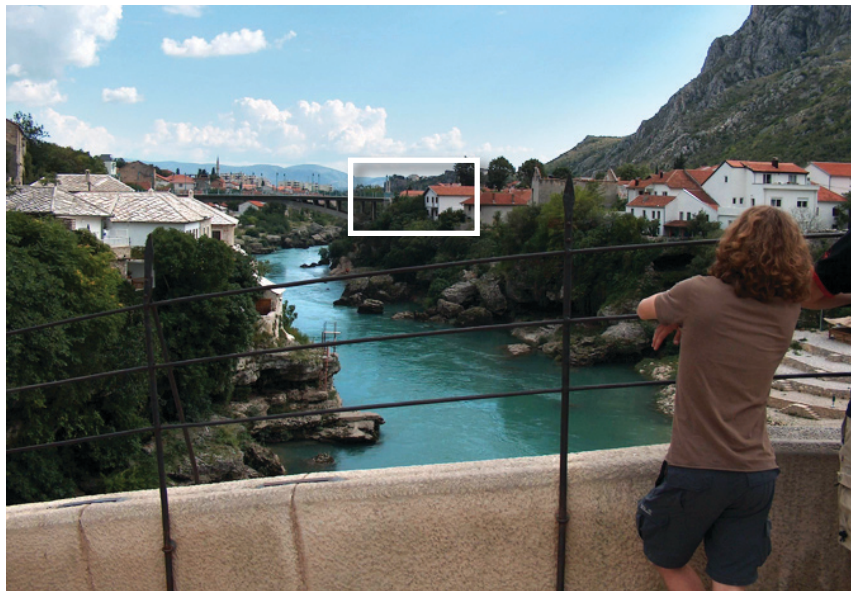
Područje pod nadzorom ABiH

Udaljenost tenka od položaja Armije BiH

Pogled sa Staroga mosta
na položaj tenka koji je
gađao Stari most

ANALIZA RUŠENJA STAROG MOSTA
PREMA DOSTUPNIM VIDEO SNIMCIMA

ANALYSIS OF THE DESTRUCTION OF THE OLD BRIDGE
ACCORDING TO ACCESSIBLE VIDEO TAPES

**ANALIZA RUŠENJA STAROG MOSTA
PREMA DOSTUPNIM VIDEO SNIMCIMA**

Dr. sci. Muhamed Sućeska, dipl. ing. kem.
Prof. dr. sci. Slobodan Janković, dipl.ing. str.
Dr. sci. Aco Šikanić, dipl. ing. str.

Zagreb, siječanj 2006

Dr.sc. Muhamed Sućeska
Ljerke Šram 4
10000 Zagreb
Tel. 6504-140; 098-315-618
E-mail: suceska@hrbi.hr

ŽIVOTOPIS

1. Osobni podaci

Rođen sam 10.12.1954. godine u s. Krivače (Han-Pijesak, Bosna i Hercegovina). Oženjen sam i otac sam dvoje djece. Zaposlen u Brodarskom institutu u Zagrebu kao voditelj Laboratorija za termičku analizu i ujedno predsjednik Znanstvenog vijeća.

2. Školovanje

Osnovnu i srednju školu završio sam u mjestu rođenja. Nakon toga završio sam tadašnju Tehničku vojnu akademiju u Zagrebu, usmjerenje Kemijsko-tehnološko, specijalnost Pirotehnologija (1997. godine).

1986. godine završio sam poslijediplomski studij na Prirodoslovno matematičkom fakultetu u Zagrebu, odsjek Kemija, s magistarskim radom "*Dinamička mehanička analiza čvrstih raketnih baruta*".

Doktorsku disertaciju pod nazivom "*Reološka i detonacijska svojstva lijevanih kompozitnih eksploziva s poliuretanskim vezivom*", obranio sam početkom 1991. god. na tadašnjoj Tehničkoj vojnoj akademiji u Zagrebu i stekao zvanje doktora vojno-tehničkih znanosti (područje Eksplozivi).

Služim se engleskim i ruskim jezikom.

3. Znanstvena i nastavna zvanja

1993. godine sam izabran u znanstveno zvanje *znanstveni suradnik* na Kemijsko-tehnološkom fakultetu u Zagrebu; 1999. godine sam izabran u zvanje *višeg znanstvenog suradnika*, a 2004. godine u zvanje *znanstvenog savjetnika* u Brodarskom institutu.

4. Zaposlenja

U razdoblju od 1977. do 1982. godine radio sam u tadašnjoj JNA na poslovima vezanim uz skladištenje i održavanje streljiva. Od 1982. do sredine 1991. godine radio sam u tadašnjoj Vojnoj akademiji u Zagrebu kao asistent (do 1986. godine), a potom nastavnik kolegija "*Fizika eksplozivnih materija*".

Od 1991. do 1993. godine radio sam u poduzeću "Pires" koje je radilo na razvoju i proizvodnji streljiva. Kao konstruktor - tehnolog u tom poduzeću sam radio na razvoju streljiva i eksplozivnih sredstava.

Od 1993. godine radim u Brodarskom institutu kao vodeći istraživač na području eksplozivnih tvari. Od 1996. god. voditelj sam Laboratorija za termičku analizu materijala.

Početkom 2000. god. izabran sam za predsjednika Znanstvenog vijeća Brodarskog instituta. U dva navrata (2002. i 2004. godine) ponovno sam biran na istu funkciju, koju obnašam i danas.

ŽIVOTOPIS

dr. sci. Slobodana Jankovića

Rođen je 1932 u Bruxellesu Belgija. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u bivšoj Jugoslaviji, a studirao je i diplomirao na vojnoj politehnici u Bruxellesu 1958. Poslijediplomske studije iz mehanike fluida završio je na Prirodno-matematičkom fakultetu u Beogradu 1964 godine, a doktorirao je u oblasti mehanike leta na Strojarskom fakultetu u Beogradu 1968 godine.

Počeo je raditi kao časnik-inženjer u tvornici precizne mehanike Vlado Bagat u Zadru 1960, a zatim u Vojnotehnički Institut u Beogradu gdje je radio na problemima vanjske balistike. Istovremeno bio je asistent za na Mašinskom fakultetu u Beogradu za predmet "Vanjska balistika".

Od osnivanja Vojno-tehničke akademije u Zagrebu 1967 bio je načelnik združenih katedara naoružanja, raketne tehnike i automatskog upravljanja, a 1973 prestaje biti djelatni časnik i postaje izvanredni profesor na Strojarskom fakultetu u Beogradu gdje je predavao "Aerodinamiku projektila" i "Dinamiku leta projektila". U to vrijeme surađuje s vojnom industrijom i s Vojnotehničkim Institutom na aerodinamičkom projektiranju rakete GROM.

1979 prelazi ponovo na rad u Vojnotehnički Institut kao glavni aerodinaičar u sektoru za vođene rakete, i nastavlja predavati na Strojarskom fakultetu. Kada je aerodinamički projekt rakete GROM bio gotov 1984 vraća se u Zagreb gdje je izabran za redovitog profesora na Visokoj vojnotehničkoj školi u Zagrebu. gdje predaje "Aerodinamiku" i "Mehaniku leta" i vodi katedru raketne tehnike. Suraduje s vojnom industrijom (Pretis, Energoinvest, Makpetrol, i dr.) i s Hrvatskim meteorološkim zavodom na problemima protugradne obrane kao stalni vanjski suradnik zavoda. Na Fakultetu strojarstva i brodogradnje 1990 izabran je za znanstvenog savjetnika. Bio je tajnik Znanstvenog savjeta za promet Akademije znanosti i ekspert ministarstva obrane (bivše Jugoslavije) za probleme aerodinamike i mehanike leta projektila.

Od 1991 do 1995 radio je u Brodarskom institutu na izradi tablica gađanja i na softveru za upravljanje vatrom, a zatim odlazi u mirovinu. Kao umirovljeni profesor predaje mehaniku leta zrakoplova i aerodinamiku na Fakultetu strojarstva i brodogradnje u Zagrebu. Radio je na izradi modela vođenih raketa u trenažerima za obuku poslužioca i na modelu leta zrakoplova MIG21 u trenažeru za obuku pilota.

Objavio je više naučnih radova, i napisao šest udžbenika iz oblasti aerodinamike i mehanike leta. Predavao je na raznim postdiplomskim studijima, bio voditelj nekoliko magistranta i doktorata. 1994 bio je gost profesor na katoličkom Sveučilištu u Leuvenu, tijekom 1993-99 bio je vanjski znanstveni suradnik katedre naoružanja vojne politehnike u Bruxellesu, a 2000 bio je po pozivu učesnik savjetovanja "European Forum on Ballistics of Projectiles".

Za teoretski rad u bivšoj Jugoslaviji dvaput je nagrađivan najvišom nagradom za znanstveni rad "22 decembar" u području vojno-tehničkih znanosti.

Govori francuski a služim se engleskim i ruskim. Rimo katoličke je vjeroispovijesti.

ŽIVOTOPIS

Dr. sc. Aco Šikanić, dipl. ing. str., rođen je 1954. u Brvniku, kod Bos. Šamca. Diplomirao je na Fakultetu strojarstva i brodogradnje u Zagrebu 1979. godine, na usmjerenju Mehaničke konstrukcije.

Potkraj studija bio je vojni stipendist, te je nakon odsluženja vojnog roka raspoređen na rad u vojnu industriju "MMK Bratstvo" u Novom Travniku. Tamo je proveo nepunih deset godina, najprije kao konstruktor i tehnolog, a zatim kao voditelj projekata, te voditelj razvoja novih proizvoda. Neki od tih projekata su: tenkovski, protivoklopni, obalski i dalekometni topovi, haubice 122, 152 i 155 mm, te dalekometni raketni lanser. Kao glavni inženjer na projektu bio je oko godinu dana u Iraq-u, kod predaje na uporabu novoprojektirane tvornice. U više navrata je bio predavač i mentor studentima-inženjerima, pretežno stranim, koji su specijalizirali konstrukciju oružja.

Uz rad je pohađao poslijediplomski studij na Fakultetu strojarstva i brodogradnje u Zagrebu, smjer Teorija konstrukcija, te je 1989. godine obranio magistarski rad pod naslovom "Dinamička analiza uređaja za ovješene artiljerijskog oruđa". Potkraj iste godine dolazi u Brodarski institut u Zagreb, i radi na istraživačkim i projektantskim poslovima za ratnu brodogradnju, kao što su idejno rješenje brodske varijante raketnog lansera, te broskog sustava za upravljanje paljbom.

Od rujna 1991. godine, kada se Brodarski institut stavio na raspolaganje samostalnoj Republici Hrvatskoj, aktivno sudjeluje u pronalaženju i realizaciji rješenja nužnih za sustav obrane zemlje. Vodi projekte osposobljavanja, rekonstrukcije, usvajanja, modifikacije, razvoja i uvođenja u naoružanje raketa i raketnih oružja, te topničkog oružja i streljiva, kao i oklopnih vozila, minobacača 120 mm na kotačima, MOL-a i drugih. Instruira inženjere iz hrvatske industrije. Radi na problematici i prijemu naoružanja i streljiva. Sudjeluje u ekspertizama i ispitivanjima, kao član komisija Ministarstva obrane. Jedan je od glavnih sudionika izrade niza studija za opremanje, rješavanje pouzdanijeg načina mjerenja i ispitivanja razvijenih ili kupljenih sustava naoružanja.

Od početka 1995. do početka 1998. godine, obnaša dužnost direktora Sektora za razvoj specijalnih sustava u Brodarskom institutu, čija je zadaća razvoj novih projekata za obranu.

Od školske 1995/96 godine izvodi nastavu iz predmeta Konstrukcija oružja, na Fakultetu strojarstva i brodogradnje u Zagrebu na konstrukcijskom usmjerenju, a od 1996/97. godine i na Strojarskom fakultetu u Slavonskom Brodu. Napisao je sveučilišni udžbenik za taj predmet. Nastavu izvodi i na Hrvatskom vojnom učilištu.

Početkom 1998. godine prijavio je doktorsku disertaciju na Fakultetu strojarstva i brodogradnje u Zagrebu, pod naslovom „Istraživanje dinamike nesimetričnih višečlanih mehaničkih sustava“, koju je uspješno obranio u lipnju 2000. godine.

Vodio je niz složenih tehničkih projekata, objavio više znanstvenih i stručnih radova, sudjeluje u izradi znanstvenih i tehnoloških projekata Ministarstva znanosti i tehnologije. Trenutno radi na mjestu voditelja djelatnosti Primijenjene tehnologije u Brodarskom institutu, koja se bavi složenim tehničkim sustavima, novim tehnologijama u zaštiti okoliša i obnovljivim izvorima energije.

Izabran je u znanstveno zvanje znanstvenog suradnika. Oženjen je, ima dvoje djece, služi se engleskim, njemačkim i ruskim jezikom.

U Zagrebu, veljača 2006. godine.

ANALIZA RUŠENJA STAROG MOSTA
PREMA DOSTUPNIM VIDEO SNIM-
CIMA

Dr. sci. Muhamed Sućeska, dipl. ing. kem.

Prof. dr. sci. Slobodan Janković, dipl. ing. str.

Dr. sci. Aco Šikanić, dipl. ing. str.

Zagreb, siječanj 2006.

1. ZEMLJOVIDNI PRIKAZ MJESTA
RUŠENJA STAROG MOSTA

Na donjoj slici je prikaz dijela zemljovida
Mostara na kome su ucrtani položaji ob-
jekata.

Slika 1. Dio zemljovida Mostara

ANALYSIS OF THE DESTRUCTION OF
THE OLD BRIDGE ACCORDING TO AC-
CESSIBLE VIDEO TAPES

Muhamed Sućeska, PhD. C. E.

Slobodan Janković, PhD. M. E. prof. retired

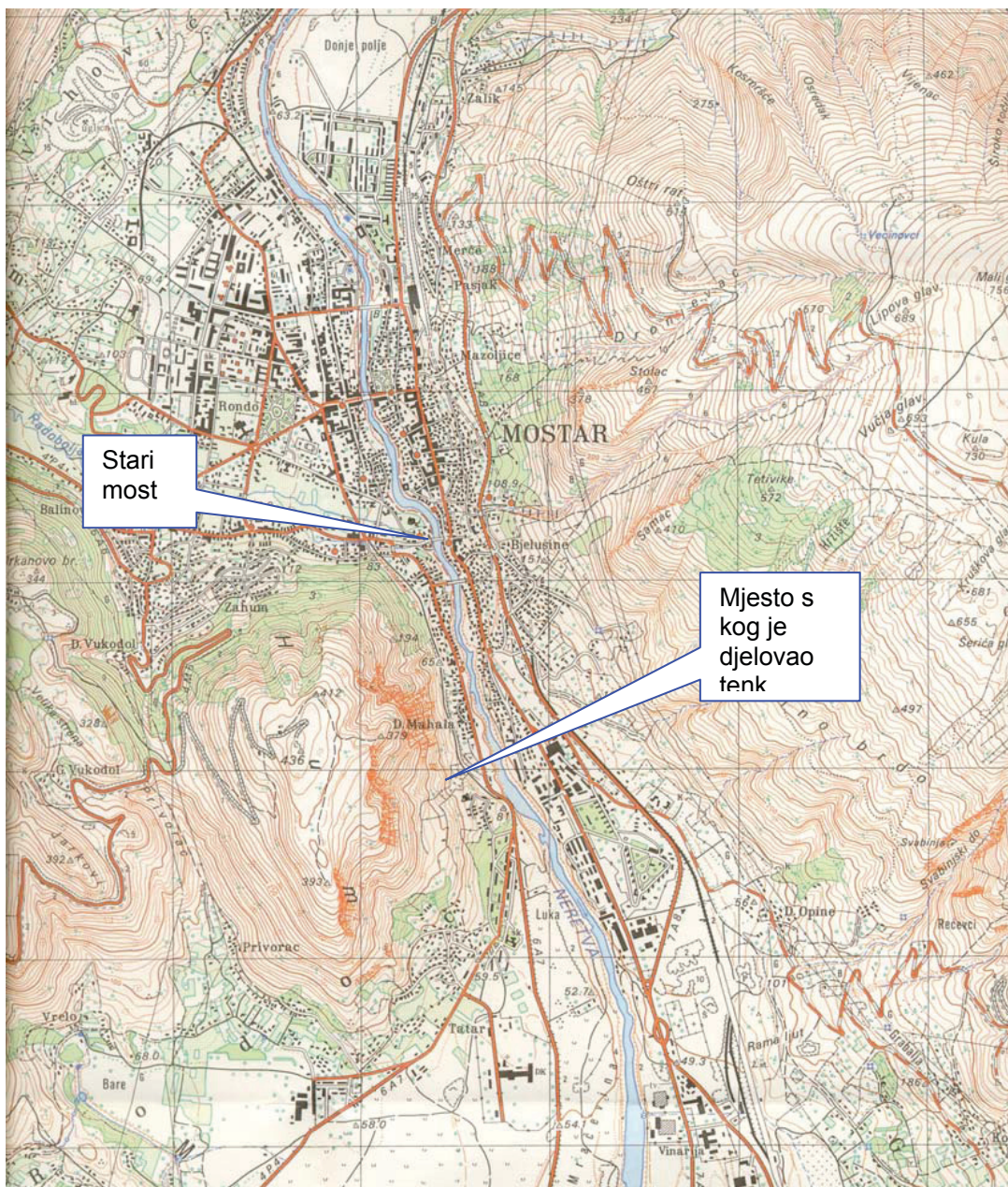
Aco Šikanić, PhD. M. E.

Zagreb, January 2006

1. GEOGRAPHICAL MAP OF THE LO-
CATION WHERE THE OLD BRIDGE
HAS BEEN DESTROYED

The picture below displays part of the
geographical map of Mostar in which the
positions of the objects are marked.

Picture 1. Part of the map of Mostar

2. OPIS DOGAĐAJA

Analizirajući video dokumentaciju koja nam je stavljena na raspolaganje u svezi s događajima u studenom 1993. godine, vezano uz borbena djelovanja oko Starog mosta u gradu Mostaru u Bosni i Hercegovini, uočene su neke činjenice koje se moraju uzeti u obzir ako se želi objektivno objasniti rušenje Starog mosta. Iz ukupne dostavljene video dokumentacije izdvojili smo dvije sekvence koje prikazuju rušenje mosta i događaje neposredno prije rušenja mosta. Prva je snimka prijenosa HRTa emisije TV ORF 2, a druga u trajanju od 16 s., porijeklom s video kasete TV Mostar. Obije sekvence nalaze se na DVD-eima u prilogu ovog izvješća.

Rušenje Starog mosta u gradu Mostaru je pripisano djelovanju paljbe iz tenka snaga HVO-a, koji se nalazio južno na zapadnoj, odnosno desnoj obali rijeke Neretve, udaljene 1,40 km od samog mosta (slika 1). Iz snimaka nekolicine televizijskih kuća, koje su zabilježile navedena događanja, vidi se da je tijekom prijepodneva (u 09.57 sati) i poslijepodneva (u 15.52 sati), 8.11.1993. godine, Stari most bio izložen udarima različitih projektila, pa vjerojatno i tenkovskih. To se može zaključiti na temelju zabilježenog vizualnog efekta eksplozije. Istodobno na nekim se snimkama može vidjeti projektil u letu. To je logično s obzirom da je tipična brzina snimanja 25 snimaka/sekundi, što znači da se projektil koji se giba brzinom od 800 m/s može registrirati/snimiti na svakih 32 metara putanje, a projektil koji se giba brzinom 300 m/s na svakih 12 metara putanje itd.).

Međutim, snimke na slici 2, porijeklom TV ORF2 koje neposredno prethode samom činu rušenja Starog mosta, upućuje na drugi mogući zaključak rušenja Starog mosta, koji se dogodio 9.11.1993. godine oko 10.00 sati

2. DESCRIPTION OF THE INCIDENTS

By analyzing the video documentation, which has been made available to us, on the incidents in November 1993 and connected to the military actions around the Old Bridge in the city of Mostar in Bosnia and Herzegovina, some facts have been noticed which must be taken into consideration if the destruction of the Old Bridge wants to be explained from the objective point of view. We have taken out two sequences from the received video documentation which show the destruction of the bridge and the happenings which immediately preceded the destruction of the bridge. The first tape is a broadcast by HRT of a TV ORF 2 news show, while the second one is originating from a video tape belonging to TV Mostar which lasts 16 seconds. Both sequences are annexes to this report.

The fire of a military tank of the Croatian Defence Council is being held responsible for the destruction of the Old Bridge in the city of Mostar. The tank was located south at the west, that is the right bank of the Neretva River at 1,40 kilometres distance from the bridge itself (picture 1). The tapes of several TV stations which have recorded the afore-mentioned happenings show that the Old Bridge has been exposed to attacks of various projectiles, even to tank attacks, during the morning (09.57 hours) and in the afternoon (at 15.52 hours) on 08.11.1993. This conclusion can be drawn on the basis of the recorded visual effect of the explosion. Flying projectiles are also visible on some tapes. This is logical with regard to the fact that the typical speed of recording is 25 shots per second, which means that a projectile flying at a speed of 800 meters per second can be noticed/recorded every 32 meters on its flight path, while a projectile flying at a speed of 300 meters per second can be noticed/recorded every 12 meters on its flight path, etc.

However, the recordings on picture 2 from TV ORF 2, which immediately precede the destruction of the Old Bridge itself, indicate another possible conclusion of the destruction of the Old Bridge, which happened on 09.11.1993 around 10.00 hours.

t = 0 s

t = 40 ms

t = 80 ms

t = 120 ms

t = 160 ms

t = 200 ms

Slika 2

Prema ovim snimcima vidi se stup vode po crti koja polazi od istočne obale, južno od mosta, i ide do istočnog oslonca mosta. Stup vode diže se približno do pola visine mosta. Istodobno se u istočnom osloncu mosta uočava oblak crnog dima. Neposredno poslije ruši se most, što se vidi na snimcima slike 3 isto s video zapisa TV ORF 2

Picture 2

According to these recordings, a water pillar is visible in relation to the line which runs from the east bank, south of the bridge, to the east support girder of the bridge. The water pillar rises almost up to the half of the bridge height. At the same time, a cloud of dark smoke is noticeable at the east support girder. Immediately after the occurrence of the water pillar, the bridge collapses, which is visible on the recording of picture 3, also from the video recording of TV ORF 2.

Slika 3

Picture 3

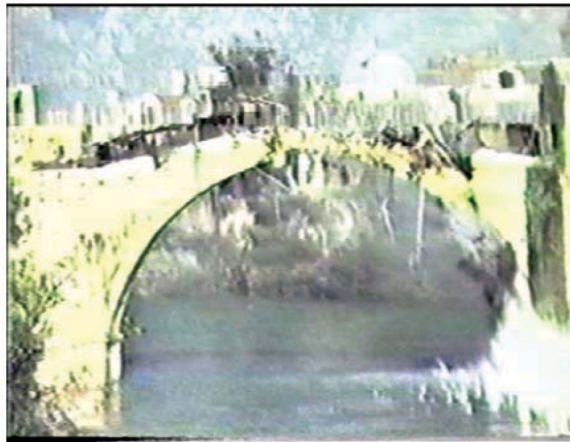
t = 0 s

t = 40 ms

t = 80 ms

t = 120 ms

t = 160 ms

t = 200 ms

Slika 4

Picture 4

t = 1,40 s

Slika 4

U međuvremenu se ne vidi da je ni jedan projektil udario u most. Uzdužni stup vode može biti posljedica aktiviranja detonirajućeg štapina koji je bio u vodi južno od mosta od istočne obale do istočnog stupa mosta, a oblak crnog dima u istočnom osloncu mosta može biti posljedica aktiviranja eksplozivnog naboja.

Još se bolje u vremenskom slijedu vide ovi događaji na snimcima video zapisa TV Mostar na slici 4.

2.1 OBRAZLOŽENJE

Činjenica da se u vodi na snimcima TV ORF2 i TV Mostar, pojavljuje duž istočne obale «vodoskok» u dužini od kojih 30-50 metara i praktički istodobna eksplozija vidljiva u donjem dijelu mosta, upućuje na slijedeći zaključak:

Karakteristični «vodoskok», tj. vodeni stup duž toka rijeke Neretve može biti uzrokovao detonacijom detonirajućeg štapina u vodi. Naime, ekspanzija plinovitih produkata nastalih detonacijom štapina pod vodom podigla je vodu koja se uočava kao karakterističan «vodoskok». Istodobna detonacija u donjem dijelu mosta (vidljiva po oblaku crnog dima) može značiti da je eksplozivni naboj (ili neko minskoeksplozivno sredstvo) aktivirano putem tog detonirajućeg štapina kako je to naznačeno na slici 5 iz kadrova TV ORF2, a shematski prikazano na slici 6. Na slici 7 to isto je prikazano paralelno na snimcima TV ORF2 i TV Mostar.

t = 1,88 s

Picture 4

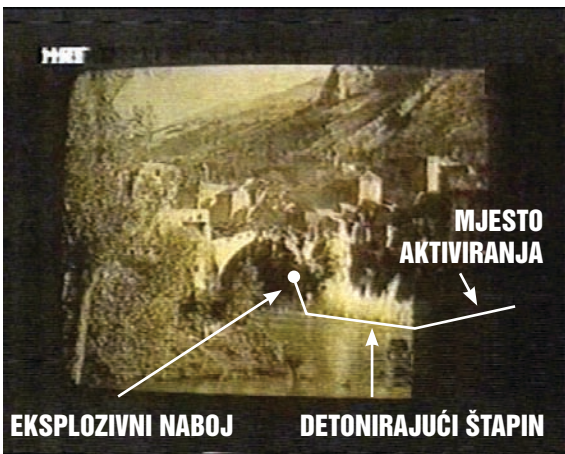
In the meantime, not even one projectile can be seen to hit the bridge. This longitudinal water pillar could be a consequence of an activation of a detonating cord, which has been in the water south of the bridge from the east bank to the east bridge pier. The cloud of dark smoke at the east support girder could be a consequence of the activation of the explosive charge.

These happenings are even better visible on video recordings of TV Mostar as shown in picture 4.

2.1 EXPLANATION

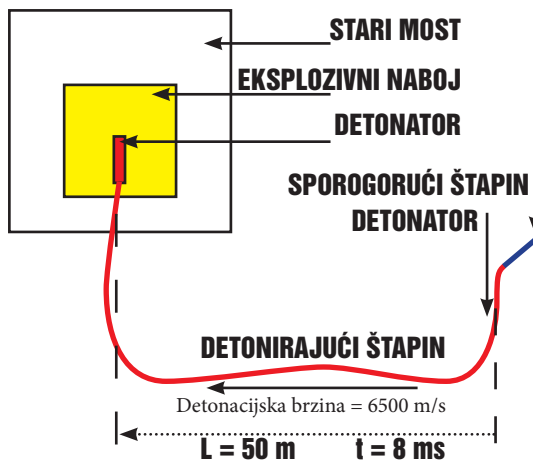
The fact that a “water fountain” of 30-50 meters length is appearing in the water along the east bank on the recordings of TV ORF 2 and TV Mostar, and at the same time, an explosion is visible at the lower part of the bridge, indicates the following conclusion:

The characteristic “water fountain”, that is the water pillar along the stream of the Neretva River, could have been caused by a detonation of the detonating cord in the water. The expansion of gas-like products, arisen by the detonating cord under the water, has raised the water which is then visible as the characteristic “water fountain”. The detonation at the lower part of the bridge (visible by the cloud of dark smoke) at the same time could mean that the explosive charge (or any mine-explosive mean) has been activated by that detonating cord, as marked on picture 5 from the records of TV ORF 2, and schematically displayed in pictures 6 and 7 which have been shown on the recordings of ORF 2 and also TV Mostar.

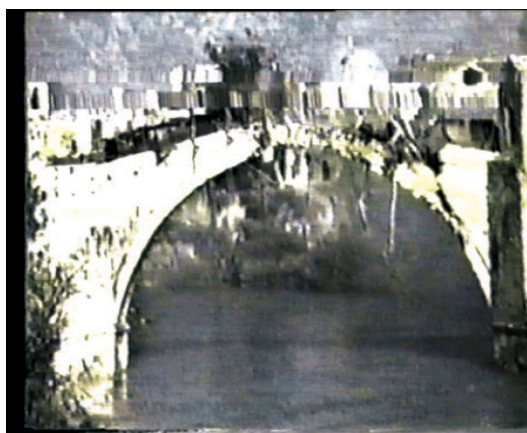
Slika 5. Snimka Starog mosta TV ORF2

Picture 5. The Old Bridge by TV ORF 2

Slika 6. Shema mogućeg rušenja mosta

Picture 6. Scheme of the possible destruction of the bridge

Slika 7. Vremenski slijed pojave uzdužnog vodenog mlaza i eksplozije u dnu luka mosta

Picture 7 Chronological sequence of the occurrence of the water gush and the explosion at the bottom of the bridge arch.

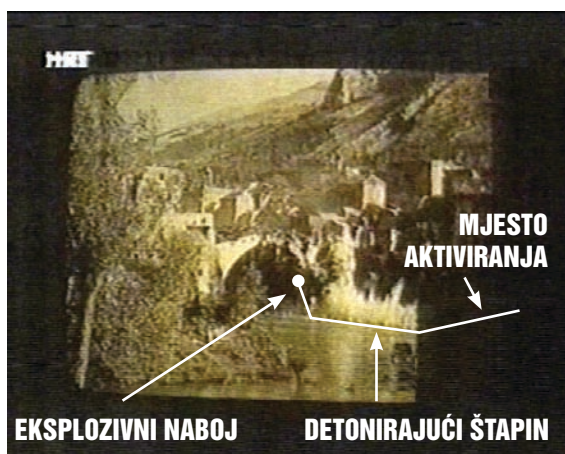
Detonirajući štapin, mogao je biti aktiviran ili putem sporogorećeg upaljača ili električnim putem.

S obzirom da je brzina detonacije detonirajućeg štapina na bazi pentrita (PETN), odnosno brzina kojom detonacijski val putuje duž detonirajućeg štapina, oko 6500 m/s, to znači da je put oko 50-ak metara (koliko se, otprilike, vidi na snimci) detonacijski val prešao za ~0.008 sekundi, tj. ~8 ms. S obzirom a brzinu snimanja kamere (25 snimaka/sekundi) između dva uzastopna snimka prođe 40 ms., može se uočiti samo kadar neposredno prije detonacije i kadar nakon kompletne detonacije detonirajućeg štapina i eksplozivnog naboja. Kamera, dakle, nije bila u stanju registrirati neki trenutak tijekom gibanja detonacijskog vala kroz detonirajući štapin.

Navedeni zaključak potvrđen je i eksperimentalno. Eksperiment je postavljen tako da simulira aktiviranje eksplozivnog naboja kroz vodu kao što to pretpostavljeno na shemi slike 6.

2.2 OPIS EKSPERIMENTA

Eksperiment je imao za cilj potvrditi da je uočeni stup vode izazvan djelovanjem detonirajućeg štapina koji je bio postavljen kroz vodu, duž istočne obale rijeke Neretve, a eksplozija u istočnom luku mosta detonacijom eksplozivnog naboja koji je bio postavljen kao što je to označeno na slici 8-a.

Slika 8-a/Picture 8-a

Zato je na umjetnom jezeru je postavljen detonirajući štapin s jezgrom od pentrita, mase eksploziva 20 g/m, u duljini oko

The detonating cord, as displayed on the recording of picture 5 and schema of picture 6, could have been activated either by a safety fuse or electrically.

With regard to the fact that the detonation speed of the detonating cord is on the basis of PETN (respectively the speed in which the detonation wave is running along the detonating cord) about 6500 meters per second, this means that the detonation wave runs approximately fifty meters (which is somehow visible on the tape) in 0.008 seconds or 8 milliseconds. Taking into account that the speed of the camera recording (25 shots per second) between two consecutive shots is 40 milliseconds, only the shot of the situation just before the detonation is visible and the shot immediately after the complete detonation of the detonating cord and explosive charge.

This afore-mentioned conclusion has also been proven experimentally. The experiment has been set up in a way to simulate the activation of the explosive charge through water as assumed in schema of picture 6.

2.2 DESCRIPTION OF THE EXPERIMENT

The experiment has aimed to proof that the noticed water pillar has been caused by the effects of the detonating cord, which has been positioned in the water along the east bank of the Neretva River, while the explosion in the eastern arch of the bridge by a detonation of the explosive charge, which has been set up at the bottom part of the east arch of the bridge as displayed on Picture 8-a.

Slika 8-b/Picture 8-b

For this reason, a detonating cord has been set up at an artificial lake (with a core made out of PETN with an explosive mass of

20 metara, a na dubini oko 50 cm ispod površine vode kao što je označeno na slici 8. Taj detonirajući štapin aktiviran je s desnog kraja pomoću električnog detonatora. Na lijevom kraju štapina postavljen je eksploziv - TNT, mase 200 g. Proces detonacije sniman je TV kamerom postavljenom okomito na pravac prostiranja štapina. Korištena je TV kamera brzine snimanja 25 snimaka u sekundi.

2.3 REZULTATI EKSPERIMENTA

Kompletan eksperiment snimljen je kamerom iste brzine i nalazi se na video zapisu u DVD 3 u prilogu ovog teksta. Na donjim slikama pokazane su bitne činjenice koje potvrđuju gornju pretpostavku.

- Nakon 40 ms (što je najkraći vremenski interval koje kamera može zabilježiti) uočava se «plamena lopta» na lijevoj strani slike 9-b, koja predstavlja detonaciju eksploziva, 200 g. TNTa.
- na slijedećem snimku slika 9-c, nakon 80 ms, jasno se uočava pojava uzdužnog vodenog stupa, koji čine vodene kapljice koje je u vis izbacio udarni val plinova produkata detonacije štapina.
- Dizanje linijskog vodenog stupa, zbog inercije vodene mase, kasni u odnosu na detonaciju štapina pa se zato vidi prvo eksplozija 200 g. TNTa, a zatim dizanje vodenog stupa slika 9-d.

20g/m along a distance of 20 meters and at a depth of approx. 50 cm under the surface as marked on picture 8.

That detonating cord has been activated from the right end with an electric detonator. The explosive - TNT of mass 200g - has been set up at the left end of the cord.

The detonation process has been hereby recorded by camera vertically to the direction of the cord laying. A TV camera has been used for recording with a speed of 25 shots per second.

2.3 RESULTS OF THE EXPERIMENT

The entire experiment has been recorded by a camera of the same speed and is attached to this text as a video record on DVD 3. The pictures below show important facts which confirm the afore-mentioned assumption.

- After 40 milliseconds (which is the shortest time interval a camera can record), a “fire ball” at the left corner of picture 9-b is noticeable, which presents the detonation of 200g TNT.
- at the following shot on picture 9-c, after 80 milliseconds, the occurrence of a longitudinal water pillar is clearly noticeable. This pillar is made of water drops that have been thrown into the air by a flood wave of gas products resulting from the detonation of the cord.
- The raising of the in-line water pillar due to inertia of the water mass comes late in relation to the detonation of the cord. Therefore, the 200g TNT detonation is firstly visible and then the raising of the water pillar, picture 9-d.

a) $t = 0$ s

b) $t = 40$ ms

c) $t = 80$ s

d) $t = 120$ ms

Slika 9. Rezultat eksperimenta

Picture 9. The result of the experiment

2.4 USPOREDNA ANALIZA EKSPERIMENTA I SEKVENCI RUŠENJA STAROG MOSTA

Usporedna analiza sekvenci prije i za vrijeme rušenja Starog mosta i rezultata eksperimenta, potvrđuje opravdanost pretpostavke da je Stari most srušen miniranjem kao što je to označeno na slici 5, a ne pogotkom topničkog projektila.

Na slikama 10, 11 i 12 prikazani su događaji u istom vremenu i to a) prema TV ORF2 i b) na eksperimentu. Na temelju usporedbe tih istodobnih nameće se zaključak:

- da je uzdužni vodeni mlaz duž istočne obale rijeke Neretve posljedica detonacije detonirajućeg štapina postavljenog kroz rijeku,
- da je eksplozija u donjem dijelu istočnog luka mosta, neposredno prije dizanja linijskog vodenog stupa, posljedica detonacije eksplozivnog naboja koji je prouzrokovao rušenje mosta.

2.4 COMPARATIVE ANALYSIS OF THE EXPERIMENT AND SEQUENCES OF THE OLD BRIDGE DESTRUCTION

The comparative analysis of the sequences before and during the destruction of the Old Bridge and the results of the experiment proof the justification of the assumption that the Old Bridge has been destroyed by mine action as marked on picture 5, and not by hits of artillery projectiles.

Pictures 10, 11 and 12 show events happening at the same time according to a) TV ORF 2 and b) according to the experiment. Based on the comparison of these simultaneous events, the following conclusion poses itself:

- that the longitudinal water gush along the east side of the Neretva river is a consequence of a detonation of the detonating cord, which has been set up in the river.
- that the explosion in the bottom part of the eastern bridge arch, just before the raising of the in-line water pillar, is a consequence of the detonation of explosive charge which has caused the destruction of the bridge.

Ove paralelne slike ukazuju na veliku sličnost efekta dobivenog tijekom eksperimenta i u kadrovima rušenja Starog mosta koje je snimila TV ORF2 i TV Mostar.

These parallel pictures indicate a high similarity of the effects, which have been gained during the experiment, and the scenes of the destruction of the Old Bridge on the recordings of TV ORF 2 and TV Mostar.

Stari most (TV ÖRF 2)
Old Bridge (TV ÖRF 2)

Eksperiment
Experiment

Slika 10 t = 0 s Picture 10

Slika 11 t = 80 ms Picture 11

Slika 12 t = 120 ms Picture 12

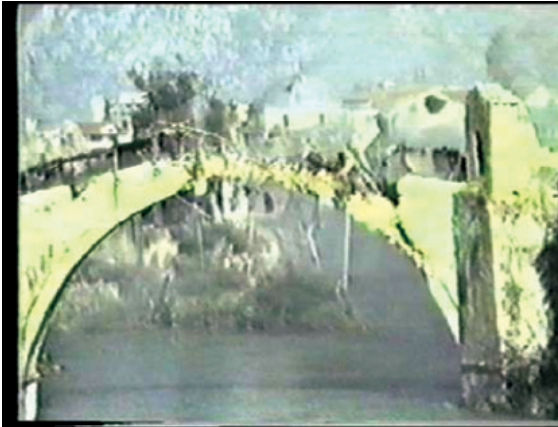

Isto tako i paralelni snimci a) sekvence od TV Mostar i b) rezultati opita, istodobnih događaja na slikama 13, 14 i 15 ukazuju na sličnost efekata, tj. na veliku vjerojatnost da je Stari most srušen miniranjem a ne topničkim projektilom.

In addition to that, the parallel shots of a) the sequence of TV Mostar and b) the results of the experiment of the same events on picture 13, 14 and 15 point to the similarity of effects. This means that there is high probability that the Old Bridge has been destroyed by mine action and not by hits of artillery projectiles.

Stari most (TV Mostar)
Old Bridge (TV Mostar)

Slika 13 t = 0 s Picture 13

Slika 14 t = 80 ms Picture 14

Slika 15 t = 120 ms Picture 15

Eksperiment
Experiment

3. MIŠLJENJE

Na temelju proučavanja dostupne video dokumentacije i izvršenog eksperimenta može se konstatirati sljedeće:

- a) Velika je vjerojatnost da rušenje Starog mosta nije izvršeno paljbom iz tenkovskog topa, nego detonacijom eksplozivnog naboja (ili minskoeksplozivnog sredstva) postavljenog u donjem dijelu luka mosta. Samo aktiviranje naboja izvršeno je preko detonacionog štapina koji je aktiviran iz blizine Starog mosta, i to najvjerojatnije s lijeve, odnosno istočne obale Neretve.
- b) Na takav zaključak ukazuje detaljno promatranje snimki TV ORF 2 i TV Mostar, koje su snimale spomenute događaje, neposredno prije rušenja i samo rušenje Starog mosta. Dio kadrova promatranih snimaka TV ORF2 prikazan je na slikama 2 i 3, a dio kadrova promatranih snimaka TV Mostar prikazan je na slici 4.
- c) Pravilan uzdužni stup («vodoskok») vidljiv u mirnoj vodi duž istočne obale, neposredno prije samog rušenja Starog mosta, s velikom vjerojatnošću je bio uzrokovan detonacijom detonirajućeg štapina postavljenog u vodi. Naime, ekspanzija plinova, koji su produkt detonacije štapina pod vodom, imaju za posljedicu dizanje vodenog stupa u obliku karakterističnog «vodoskoka» čije su dimenzije ovisne o vrsti i količini eksplozivnog naboja i dubini na kojoj je postavljen. Ovu tvrdnju zorno potvrđuje eksperiment prikazan na DVD 3 u prilogu ovog teksta.
- d) Vremenski gledano, zbog sporosti kamere, vodoskok se pojavljuje praktički istodobno kada i eksplozija u donjem dijelu mosta, koja je vidljiva po crnom oblaku
– produktima detonacije eksplozivnog naboja.
- e) Eksperiment koji je proveden u cilju potvrde navedene teze, i organiziran tako da simulira pretpostavljeni način rušenja Starog mosta posredstvom detonirajućeg štapina, pokazao je da je s velikom vjerojatnošću rušenje Starog mosta moglo biti obavljeno aktiviranjem eksplozivnog naboja u donjem dijelu luka mosta, posredstvom detonirajućeg štapina.

3. OPINION

Based on the studying of the accessible video documentation and the conducted experiment, the following can be concluded:

- a) There is a high probability that the Old Bridge has not been destroyed by attacks of gun tanks, but by a detonation of the explosive charge (or mine-explosive means) which has been placed in the bottom part of the bridge arch. The activation of the charge itself has been done through a detonating cord which has been activated from the close vicinity of the Old Bridge. This happened most probably from the left, respectively, the east bank of the Neretva River.
- b) A detailed study of the recordings of TV ORF 2 and TV Mostar, which have recorded the afore-mentioned events immediately before and during the destruction of the Old Bridge itself, point to this conclusion. A part of the examined scenes of TV ORF 2 is shown on pictures 2 and 3, and part of the examined scenes of TV Mostar is shown on picture 4.
- c) The proper longitudinal pillar (“water fountain”) that is visible in calm waters along the eastern bank just before the destruction of the Old Bridge itself, has most probably been caused by a detonation of the detonating cord set up in the water. The expansion of gases, which are a product of the cord detonation underneath the water, lead to the raising of a water pillar in form of a characteristic “water fountain” which dimension depends on the type and quantity of explosive charge and the depth where it is placed. This statement is realistically confirmed by the experiment shown on DVD 3, which is annex to this text.
- d) Looking at the time perspective and due to the slowness of the camera, the water fountain practically appears at the same time as the explosion at the bottom part of the bridge, which is noticeable by the dark cloud- this is a product of the detonation of the explosive charge.
- e) The experiment which has been conducted with the aim to confirm the afore-mentioned thesis and which has been

U prilogu ovog teksta nalaze se:

- DVD 1 koji prikazuje sekvencu koju je snimila TV ORF2 i to neposredno prije rušenja mosta i rušenje Starog mosta. Prvi video prikaz je u realnom vremenu, a drugi je usporen taj isti prikaz.
- DVD 2 prikazuje sekvencu koju je snimila TV Mostar i to neposredno prije rušenja mosta i rušenje Starog mosta (u kontinuitetu). Prvi video prikaz je u realnom vremenu, a drugi taj isti prikaz usporeno.
- DVD 3 prikazuje eksperiment prvo u realnom vremenu, a zatim usporeno.

Dr. sc. Muhamed Sućeska, dipl. ing. kem.

Prof. dr. sc. Slobodan Janković, dipl. ing. str.

Dr. sc. Aco Šikanić, dipl. ing. str.

organized in such a way to simulate the assumed way of destruction of the Old Bridge by a detonating cord, has shown that the destruction of the Old Bridge has been done with high probability by activating the explosive charge in the bottom part of the bridge arch, through a detonating cord, and not by gun artillery as stated before.

Enclosed to this text are the following:

- DVD 1, which shows sequences recorded by TV ORF 2, just before the destruction and during the destruction of the Old Bridge. The first video recording shows events in real time, while the second one shows the same events in slow motion.
- DVD 2 shows sequences recorded by TV Mostar just before the destruction and during the destruction of the Old Bridge (in continuity). The first video recording shows events in real time, while the second one shows the same events in slow motion.
- DVD 3, shows the experiment firstly in real time and then in slow motion.

Muhamed Sućeska, PhD. C. E.

Slobodan Janković, PhD. M. E. prof. retired

Aco Šikanić, PhD. M. E.

- d) Vremenski gledano, zbog sporosti kamere, vodoskok se pojavljuje praktički istodobno kada i eksplozija u donjem dijelu mosta, koja je vidljiva po crnom oblaku – produktima detonacije eksplozivnog naboja.
- e) Eksperiment koji je proveden u cilju potvrde navedene teze, i organiziran tako da simulira pretpostavljeni način rušenja Starog mosta posredstvom detonirajućeg štapina, pokazao je da je s velikom vjerojatnošću rušenje Starog mosta moglo biti obavljeno aktiviranjem eksplozivnog naboja u donjem dijelu luka mosta, posredstvom detonirajućeg štapina.

U prilogu ovog teksta nalaze se:

- DVD 1 koji prikazuje sekvencu koju je snimila TV ORF2 i to neposredno prije rušenja mosta i rušenje Starog mosta. Prvi video prikaz je u realnom vremenu, a drugi je usporen taj isti prikaz.
- DVD 2 prikazuje sekvencu koju je snimila TV Mostar i to neposredno prije rušenja mosta i rušenje Starog mosta (u kontinuitetu). Prvi video prikaz je u realnom vremenu, a drugi taj isti prikaz usporeno.
- DVD 3 prikazuje eksperiment prvo u realnom vremenu, a zatim usporeno.

Dr. sc. Muhamed Sućeska, dipl. ing. kem.

Prof. dr. sc. Slobodan Janković, dipl.ing. str.

Dr. sc. Aco Šikanić, dipl. ing. str.

